

سِنڊي چوٿون ڪتابُ

چوٿين ڪلاس لاءِ

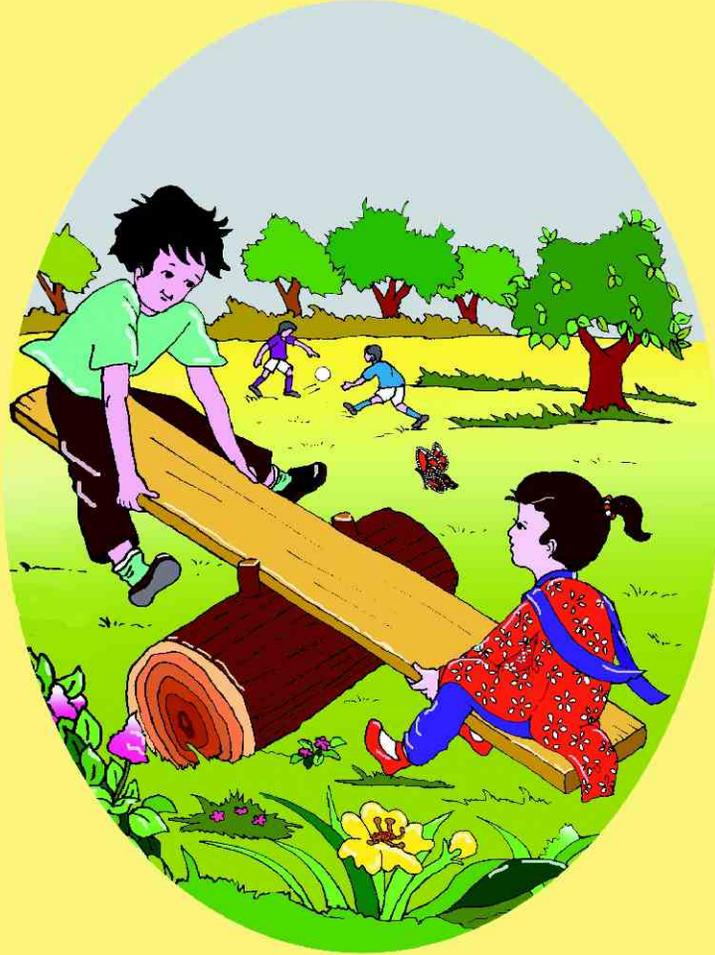
سِنڊ ٽيڪسٽ بڪ بورڊ

www.perfect24u.com

سِندي چوٿون ڪتابُ

(چوٿين ڪلاس لاءِ)

سِندي ٽيڪسٽ بڪ بورڊ، ڄام شورو

ڇپيندڙ:

هن ڪتاب جا سڀ حق ۽ واسطا سنڌ ٽيڪسٽ بڪ بورڊ، ڄام شورو وٽ محفوظ آهن. سنڌ ٽيڪسٽ بڪ بورڊ جو تيار ڪرايل ۽ سنڌ حڪومت جي تعليم ۽ خواندگي واري کاتي جي مراسلي No.SO(G-1) E&L/Curr:2014, Dated: 27-03-2014 موجب سنڌ صوبي جي سڀني پرائمري اسڪولن لاءِ واحد درسي ڪتاب طور منظور ڪيل.

بيورو آف ڪريڪيولر سنڌ جي نصابي ڪتابن جي جائزي واري صوبائي ڪاميٽي جو چڪاسيل.

نگران اعليٰ:

آغا سهيل احمد پٺاڻ
چيئرمين، سنڌ ٽيڪسٽ بڪ بورڊ

نگران:

اويس ڀٽو

ليڪڙ:

محمد پربل 'بیدار' مگريو - سيد شير شاهه
لعل بخش ڪوڪر - امام بخش برڙو - مهرانسوءَ لاڙڪ
تاج محمد شيخ - شفيع محمد چانڊيو
نزاڪت شاهه ڏاڏاهي - علي ڏنو جروار

ايڊيٽر:

سيد شير شاهه بخاري، ڊاڪٽر نور افروز خواجہ
پروفيسر سراج چنا، اويس ڀٽو، محمد ادریس جتوئي

صوبائي جائزہ ڪاميٽي:

ڊاڪٽر غلام علي الانا - تحسين ڪوثر انصاري
سيد غلام اڪبر شاهه "نماي" - تاج جويو
دلشاد احمد ڏيٽو - شفيع محمد چانڊيو
عزيز الله پنهور - محمد ادریس جتوئي

الستريشن ۽ لي آؤٽ:

ساجده يوسف

ڪمپوزنگ ۽ پيچ ميڪنگ:

نور محمد سميجو

پروف ريڊنگ:

جمشيد احمد جوڻيجو

هي ڪتاب ..... پريس ..... ۾ ڇپيو.

فهرست

صفحہ نمبر	عنوان	سبق	صفحہ نمبر	عنوان	سبق
40	شيخ سعدي جون ڏاهپ ڀريون ڳالهيون	15	5	قُدرت وارا ..... (حمد)	1
44	تندرستي ..... (بيت)	16	7	نبي اڪرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ	2
46	قومي جذبو	17	9	پيبي خديجة الكبرى [ؓ]	3
49	وڏي ٻوڏ	18	11	اسان جو نبي [ؐ] ..... (نعت)	4
51	مُنڊائتا مينهن ..... (بيت)	19	13	شَبِ قَدْر	5
53	ماحول جي صفائي	20	16	مخدوم نوح [ؑ]	6
56	قصو بادشاهه ۽ وزير جو	21	19	زندگيءَ جو مقصد	7
59	قائد عوام ذوالفقار علي ڀٽو	22	22	وطن جي حُب ..... (نظم)	8
61	ڏيئو ..... (نظم)	23	24	قومي جهنڊي جي اهميت	9
63	خلق جي خدمت	24	27	شاهجهان مسجد نٿو	10
65	قلندر شهباز [ؒ] جو ميلو	25	30	شهيد راشد منھاس	11
68	سنڌي ٻوليءَ جي اهميت	26	32	بهار جي مُنڊ ..... (بيت)	12
71	نور ۽ نانگ (تصويري ڪهاڻي)	27	35	ڪمپيوٽر جي آتم ڪهاڻي	13
73	نوان لفظ	28	38	بيمارين کان بچاءَ جا اُپاءَ	14

ٻه اکر

سنڌ ٽيڪسٽ بڪ بورڊ هڪ اهڙو تعليمي ادارو آهي، جنهن جو ڪم درسي ڪتابن جي تياري ۽ اشاعت ڪرڻ آهي. اُن جو اهم مقصد اهڙن درسي ڪتابن جي تياري ۽ فراهمي آهي، جيڪي نئين نسل کي علم ۽ شعور ڏيڻ سان گڏوگڏ منجهن اهڙي صلاحيت پيدا ڪن، جنهن جي ذريعي اهي اسلام جي آفاقي نظرين، پائپي، بزرگن جي ڪارنامن، پنهنجي ثقافتي ورثي ۽ روايت جي حفاظت ڪندي نئين دور جي سائنسي، ٽيڪنيڪي ۽ سماجي تقاضائن کي پورو ڪري ڪامياب زندگي گذاري سگهن.

هن اعليٰ مقصد کي پورو ڪرڻ خاطر اهل علم، ماهرن، استاد صاحبن ۽ مخلص دوستن جي هڪ ٽيم ڪنڊڪٽرچ ڪان حاصل ٿيندڙ معلومات جي روشنيءَ ۾ ڪتابن جي درستيءَ جي معيار، جائزي ۽ انهن جي سُڌاري جي عمل ۾ اسان سان گڏ لڳاتار مصروف آهي. اسان جا ماهر ۽ اشاعتي عملو اُن صورت ۾ ئي گهربل مقصدن ۾ ڪامياب ٿيندو. جڏهن انهن ڪتابن مان استاد صاحب، شاگرد ۽ شاگردياڻيون پورو پورو لاپ مائين. ان لاءِ سندن تجويزون ۽ رايو انهن ڪتابن کي بهتر بنائڻ ۾ ڪارآمد ٿيندا.

چيئرمين

سنڌ ٽيڪسٽ بڪ بورڊ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سبق پھريون

مفت ورهاست لاءِ

سکيا جي حاصلات

- * الله پاڪ جي نعمتن جو بيان ڪرڻ.
- * حمد سر ۽ لئه سان پڙهڻ.
- * هم آواز لفظ ٺاهڻ.
- * لفظ گولي خالي جايون پڙهڻ.
- * اسم جي سادي ڄاڻ حاصل ڪرڻ.

قُدْرَتِ وارا (حمد)

سَيِّ كَن تَنْهَجِي سَارَاهُ، قُدْرَتِ وارا!
نِزْمَل جوتِي نُورِ نِظَارَا، قُدْرَتِ وارا!

ڪوٽان ڪوٽِ بَطَائِيءَ، دَرْتِيُون،
سَهْسِينِ سِج، چنڊ، تارا ڪَتِيُون،
جن جو آنت نه پارا، قُدْرَتِ وارا!

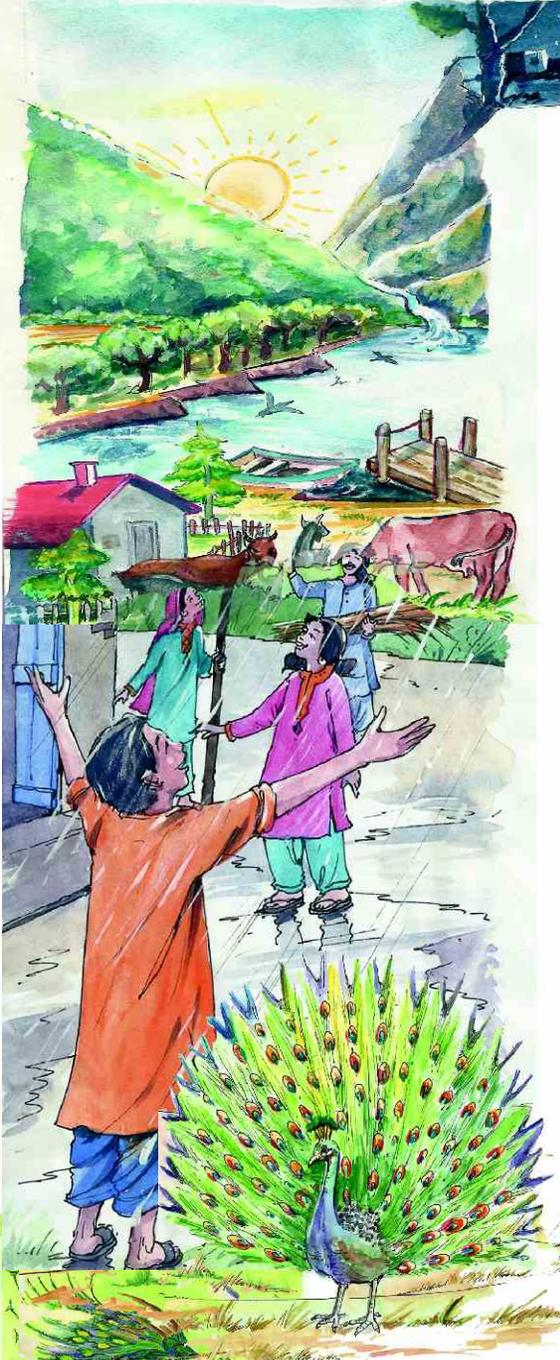
گُلن اندر سُرهاڻِ دَرِينِ تُو،
موتين سان مهراڻِ پَرِينِ تُو،
هيرا لعلَ هزارا، قُدْرَتِ وارا!

جڏهن وڻن تي واءِ اچي تُو،
پَن پَن مان پڙلاءِ اچي تُو،
چم چم جا چمڪارا، قُدْرَتِ وارا!

چُهَنبَ چُٽن ۽ چِيهَن ڪولي،
بُلْبُل ڪوئل، ٻولي ٻولي،
مورَ نَجَن ناميارا، قُدْرَتِ وارا!

عَجَبُ بَطَائِيءَ بِجَلِيُون، بادل!
بُوندُون بَرَس بَرَس ڪن ٿاڏل،
واچتَ ڪن وَسڪارا، قُدْرَتِ وارا!

ڪشچند بيوس

الله سائينءَ جي ساراھ ۾ چيل بيت کي 'حمد' چئبو آهي

مشق

مفت ورهاست لاء

۱. هيٺين سوالن جا جواب ڏيو:

- (الف) هن حمد مان اوهان کي ڪهڙو بند وڌيڪ پسند آهي؟
(ب) اوهان کي اهو بند ڇو ٿو وڻي؟
(ج) هن حمد ۾ شاعر الله سائينءَ جون ڪهڙيون نعمتون بيان ڪيون آهن؟

۲. هي حمد سُر ۽ لئه سان گڏجي پڙهي ٻڌايو.

۳. هيٺين لفظن جي معنيٰ لکو.

ساراهه - سُرهاڻ - سهسين - مهراڻ - جوتي

۴. هيٺين لفظن جا هم آواز لکو ۽ ٻڌايو.

ڌرتيون - پٽلاءُ - کولي - بادل - سُرهاڻ.

۵. ياد رکو:

سنڌي ٻوليءَ جي گرامر ۾ ڳالهائڻ جا اٺ لفظ آهن، جن مان پهريون اسم آهي.
اسم معنيٰ نالو. اسم ڪنهن به ماڻهوءَ، جاءِ، شيءِ، ڪم، حالت ۽ خاصيت جو نالو آهي.
هن سبق مان اسم ڳولي لکو.

۶. نظم جا هيٺيان بند مڪمل ڪريو:

(الف) ڳلن اندر سُرهاڻ .....

موتين سان مهراڻ .....

..... قُدرت وارا!

(ب) عجب بڻايءَ .....

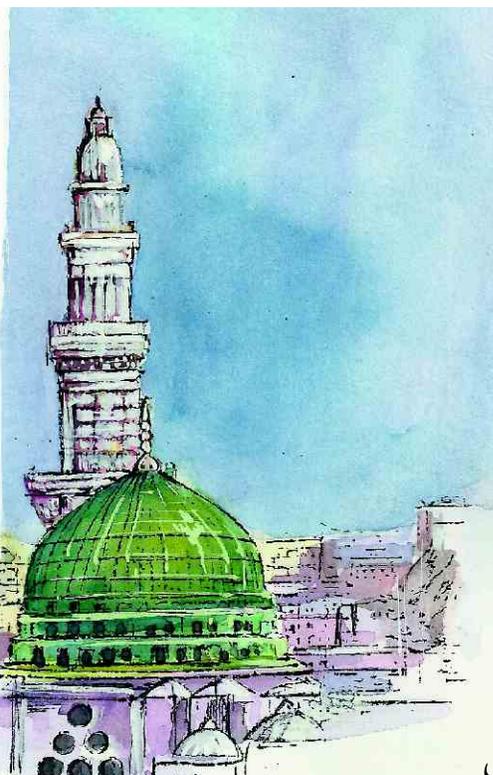
..... بُونڊون برس .....

..... قُدرت وارا!

نبی اکرم صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم

سکيا جي حاصلات

- * رسول پاڪ جي نبوت ۽ پيغام بابت جاڻ حاصل ڪرڻ.
- * رسول پاڪ جي سيرت کان واقف ٿيڻ.
- * لفظن کي جملن ۾ استعمال ڪرڻ.
- * لفظن جي ضدن جي جاڻ حاصل ڪرڻ.
- * لفظ ۽ جملي جي وصف ڄاڻڻ.

حضرت مُحَمَّد صلي اللہ عليہ وآلہ وسلم جن مڪي شريف ۾ ڄاوا. سندن ڏاڏي حضرت عبدالمطلب، پاڻ سڳورن جو نالو مُحَمَّد رکيو. سندن والده بيبي آمنه[ؓ] کين احمد جي نالي سان سڏيو. عرب جي رواج مطابق پاڻ سڳورن کي تڄ پيارڻ لاءِ دائي بيبي حليمه[ؓ] جي حوالي ڪيو ويو.

پاڻ سڳورا جڏهن ڇهن سالن جا ٿيا، ته سندن والده به وفات ڪري وئي. ان کان پوءِ سندن ڏاڏي حضرت عبدالمطلب جي سنڀال هيٺ رهيا. اڃا اٺن سالن جا مس ٿيا، ته سندن ڏاڏو حضرت عبدالمطلب به وفات ڪري ويو، ان ڪري پنهنجي چاچي حضرت ابو طالب سان گڏ رهڻ لڳا. پاڻ ڪريم صلي اللہ عليہ وآلہ وسلم جن ننڍي هوندي کان ئي سلڇڻا، سڄار ۽ ايماندار هئا. ان ڪري

ماڻهو کين صادق ۽ امين سڏيندا هئا. پاڻ سدائين غور ۽ فڪر ۾ رهندا هئا.

هڪ ڀيري پاڻ ڪريم صلي اللہ عليہ وآلہ وسلم جن حضرت ابو طالب سان واپار سانگي شام پئي ويا، وات تي بحيرا نالي راهب مٿن ڪڪر جي چانوڻ ڏسي ٽڪريءَ تان لهي آيو. هن پاڻ سڳورن جي، زيارت ڪئي ۽ سندن پٺي مبارڪ تي نبوت جي مهر ڏني. ان کان پوءِ حضرت ابو طالب کي چيائين ته: ”هي ٻار نبی ٿيندو.“ پوءِ کيس صلاح ڏنائين ته: ”توهين واپس وڃو، متان شام ملڪ جا حاسد يهودي هن معصوم کي ڪو نقصان رسائين!“

پاڻ سڳورا جڏهن چاليهن سالن جا ٿيا، ته کين غار حرا ۾، حضرت جبرائيل امين نبوت جو پيغام آڻي پهچايو. پوءِ ٽيويهين سالن تائين قرآن پاڪ مٿن نازل ٿيندو رهيو.

پاڻ ڪريم صلي الله عليه وآله وسلم جن پنهنجي نبوت جو اعلان ڪيو ۽ ماڻهن ۾ اسلام جي تبليغ ڪندا رهيا. پاڻ سڳورا الله سائينءَ جا آخري نبي آهن. قرآن شريف ۾ الله تعاليٰ جو حڪم آهي: ”الله کي هڪ ڪري مڃو، ان سان ڪنهن کي به شريڪ نه ڪريو ۽ بتن جي پوڄا نه ڪريو.“

پاڻ سڳورن جي انهن ڳالهين تي مڪي جا ڪافر سندن جاني دشمن ٿي پيا. کين ۽ سندن ساٿين کي طرح طرح جون تڪليفون ڏيڻ لڳا. آخرڪار پاڻ ڪريم صلي الله عليه وآله وسلم جن الله جي حڪم سان مڪي مان هجرت ڪري مديني ۾ اچي رهيا. مڪي جي ڪافرن اُتي به کين آرام سان رهڻ نه ڏنو ۽ ڪيتريون ئي جنگيون لڳيون، جن ۾ بدر، احد، خندق ۽ خيبر مشهور آهن.

جڏهن مڪو فتح ٿيو، تڏهن پاڻ سڳورن پنهنجي جاني دشمنن کي به معاف ڪري ڇڏيو. ڪنهن کان ڪو به بدلو نه ورتائون. سندن اهڙي شفقت ڏسي ڪيترن ئي ماڻهن اسلام قبول ڪيو. اهڙيءَ طرح سموري عرب ۾ اسلام پکڙجي ويو.

مشق

۱. هيٺين سوالن جا جواب ڏيو:

- (الف) نبي ڪريم صلي الله عليه وآله وسلم جن کي تڄ پيارڻ لاءِ ڪنهن جي حوالي ڪيو ويو؟
 (ب) نبي ڪريم صلي الله عليه وآله وسلم جن کي نبوت جو پيغام ڪنهن پهچايو؟
 (ج) پاڻ ڪريم صلي الله عليه وآله وسلم جن ڪهڙي تبليغ ڪئي؟
 (د) حضور اڪرم صلي الله عليه وآله وسلم جن مڪي مان مديني ڏانهن هجرت ڇو ڪئي؟
 (هه) حضور اڪرم صلي الله عليه وآله وسلم جن جي زندگيءَ مان اسان کي ڪهڙو سبق ملي ٿو؟

۲. هيٺين لفظن جي معنيٰ ٻڌايو ۽ جملن ۾ استعمال ڪريو:

رواج صلاح حاسد پيغام تبليغ

۳. هيٺين لفظن جا ضد لکو:

لفظ	ضد	لفظ	ضد	لفظ	ضد
نقصان		جنگ		آخری	
دشمن		فتح		چانو	

۴. ٻارو، اڪرن جي معنيٰ دار ميٽر کي لفظ چئبو آهي،

لفظن جي ترتيب وار ميٽر کي جملو چئبو آهي.

ياد رکو ته: * صادق سچار کي چئبو آهي. * امين امانتدار کي چئبو آهي.

سڃاڻي حاصلات

- * حضرت بيبي خديجه الكبرى ؓ جي
کردار بابت ڄاڻ حاصل ڪرڻ.
- * لفظن جي معنيٰ لکڻ.
- * اسم عام ۽ اسم خاص جو استعمال ڪرڻ.

حضرت بيبي خديجه الكبرى رضي الله عنها

حضرت بيبي خديجه الكبرى رضي الله عنها مڪي شريف جي هڪ مُعزز واپاريءَ خويلد جي اڪيلي نياڻي هئي. پيءُ جي وفات کانپوءِ سڄي ملڪيت سندس ورثي ۾ آئي. بيبي سڳوري نهايت رحمدل ۽ عقلمند هئي. سُهڻي ڪردار جي ڪري کيس ’طاهره‘ جي لقب سان سڏيندا هئا.

پيءُ جي وفات کانپوءِ بيبي سڳوريءَ واپار جاري رکيو. هوءَ هوشيار ۽ ايماندار ماڻهن کي پائيواري تي مال ڏئي، شام ۽ يمن ڏانهن واپار لاءِ موڪليندي هئي.

ان زماني ۾ حضرت محمد صلي الله عليه وآله وسلم جن جو نالو ايمانداريءَ ۽ سڃاڻيءَ جي ڪري مشهور هو. بيبي سڳوريءَ کين گهرائي، شام ملڪ ڏانهن واپار لاءِ وڃڻ جي آڇ ڪئي، جيڪا پاڻ قبول ڪيائون. بيبي سڳوريءَ ساڻن گڏ پنهنجي غلام ميسره کي به مددگار ڪري روانو ڪيو.

ميسره وقت به وقت حضرت محمد صلي الله عليه وآله وسلم جن جي اخلاق ۽ ايمانداريءَ بابت، بيبي صاحب وٽ تمام گهڻي ساراهه ڪندو هو. جنهن جو بيبي سڳوريءَ تي تمام گهڻو اثر ٿيو. جيئن ته پاڻ بيواهه هئي، تنهنڪري حضرت محمد صلي الله عليه وآله وسلم جن ڏانهن شاديءَ جو پيغام موڪليائين. پاڻ سڳورن اهو پيغام خوشيءَ سان قبول ڪيو. ان وقت بيبي سڳوريءَ جي عمر چاليهه سال ۽ پاڻ سڳورن جي عمر پنجويهه سال هئي.

شاديءَ کان پندرهن سال پوءِ، چاليهن سالن جي عمر ۾ پاڻ سڳورن کي الله تعاليٰ طرفان نُبوت ملي. نبي ڪريم جن جڏهن اها ڳالهه بيبي سڳوريءَ کي ٻڌائي ته پاڻ هڪدم ايمان آندائين. عورتن ۾ سڀ کان اول بيبي صاحب ايمان آندو.

نبي ڪريم صلي الله عليه وآله وسلم جن فرمايو ته: ”بيبي خديجه منهنجي پيڻين ۾ سڀني کان بهتر هئي، چوٽه جڏهن ماڻهو مون کي نبي ڪري نه مڃيندا هئا، تڏهن

هن مون تي ايمان آندو. جڏهن مون وٽ ڪجهه به نه هو، تڏهن پنهنجي مال سان منهنجي مدد ڪيائين. الله تعاليٰ هن مان مون کي اولاد عطا ڪيو.“ پاڻ وڌيڪ فرمائون ته ”مون کي ڪوبه اهڙو ڏک نه پهتو، جيڪو سندس ڳالهين سان هلڪو ۽ آسان نه ٿيو هجي.“

بيبي سڳوريءَ جي نبي ڪريم صلي الله عليه وآله وسلم ۽ اسلام سان سڄي محبت هئي. پاڻ سڳورا به ساڻن گهڻي محبت ڪندا هئا. بيبي صاحبہ پنجهڻ ورهين جي ڄمار ۾ وفات ڪئي. سندس وفات کان پوءِ به نبي ڪريم صلي الله عليه وآله وسلم جن هميشه کين ياد ڪندا هئا.

مشق

۱. هيٺين سوالن جا جواب ڏيو:

- (الف) بيبي خديجة الڪبرىؓ جي سُهڻي ڪردار سبب ماڻهو کيس ڪهڙي لقب سان سڏيندا هئا؟
- (ب) بيبي خديجة الڪبرىؓ جي والد جو نالو ڇا هو؟
- (ج) عورتن ۾ سڀ کان اول نبي پاڪ تي ڪنهن ايمان آندو؟
- (د) بيبي خديجة الڪبرىؓ اسلام جي ڪهڙي خدمت ڪئي؟
- (ه) پاڻ سڳورن بيبي صاحبہ بابت ڇا فرمايو آهي؟

۲. حضرت بيبي خديجة الڪبرىؓ بابت ڪي به ڏهه جملا لکو:

۳. هيٺين لفظن جي معنيٰ ٻڌايو ۽ لکو:

مُعزز - عقلمند - ڄمار - ڪردار - لاچار

۴. هيٺين لفظن جا جمع ٺاهيو:

واحد	جمع	واحد	جمع
بيبي		شادي	
آڇ		ڳالهه	

۵. ماڻهن، جاين ۽ شهرن جي نالن کي ’اسم خاص‘ چئبو آهي.

جيئن: اڪبر - انيتا - راڻي باغ - حيدرآباد - ڪينجهر - ڪراچي

۶. ساهوارن، جاين، شين جي عام نالن کي ’اسم عام‘ سڏبو آهي.

جيئن: ماڻهو - پڪري - چوڪري - اسڪول - ڪتاب - اسپتال - ميز - پينسل

۷. هن سبق مان اسم عام ۽ اسم خاص چونڊي لکو.

*

سڪيا جي حاصلات

- * نبي سڳوري جي واکاڻ ڪرڻ.
- * نعت سُر سان پڙهڻ.
- * هر قافيه لفظن جو استعمال سڪڻ.
- * نعت جون ستون مڪمل ڪرڻ.

سبق چوٿون

مفت ورهاست لاءِ

اسان جو نبي (نعت)

خدا جو پيارو اسان جو نبيءَ،

سدا جيءَ جيارو، اسان جو نبيءَ.

اچڻ ساڻ تنهن جي ٿيو روشن جهانءَ،

آهي نور سارو، اسان جو نبيءَ.

بُڏا جي گُناهن ۾ تن لاءِ ٿيو،

ڪنڌي ۽ ڪنارو، اسان جو نبيءَ.

نبي سڳوري جي ساراه ۾ چيل بيت کي 'نعت' چئبو آهي.

غريبن اجهو، اوت ۽ آسرو،
وڏي شان وارو، اسان جو نبي.

نئين ۾ پويون، نبي پاڪ ٿيو،
سونهارو، موچارو اسان جو نبي.

حڪيم فتح محمد سيوهاڻي

مشق

۱. هيٺين سوالن جا جواب ڏيو:

- (الف) هن نعت مان اوهان کي ڪهڙو بند وڌيڪ پسند اچي ٿو؟
(ب) اوهان کي اهو بند ڇو ٿو وڻي؟
(ج) نئين ۾ آخري نبي ڪير آهي؟
(د) شاعر غريبن جو اجهو ۽ آسرو ڪنهن لاءِ چيو آهي؟

۲. هيءَ نعت سُڙ ۽ لئه سان پڙهي ٻڌايو.

۳. هڪ جهڙن آوازن وارا يعني هم قافيا لفظ ٺاهيو:

جيئن: پيارو ← جيارو

	نيارو
	وارو
	سونهارو

۴. نعت جون ستون پوريون ڪريو:

- * خدا جو پيارو.....
اسان جو نبي.....
غريبن اجهو.....
وڏي شان وارو.....

- * شب قدر بابت ڄاڻ حاصل ڪرڻ.
- * نون لفظن جي معنيٰ لکڻ.
- * هر معنيٰ لفظ ٺاهڻ.
- * اسر خاص جو عملي استعمال ڪرڻ.

شَبِ قَدَر

رمضان جي ڀلاري مهيني جي هر رات ۽ هر ڏينهن برڪتن وارو آهي، پر سڀني راتين ۾ شَبِ قَدَر، سڀني کان ڀلي رات آهي. شَبِ قَدَر کي ’لَيْلَةُ الْقَدَر‘ به چوندا آهن. اهڙي شاهدي قرآن شريف جي سورت ’القدر‘ ۾ هن ريت ڏنل آهي:

”بيشڪ اسان قرآن شَبِ قَدَر ۾ لائون. ۽ ڪنهن سمجهايو ته شَبِ قَدَر ڇا آهي؟ شَبِ قَدَر هزار مهينن کان ڀلي آهي. منجهس ملائڪ ۽ روح (جبرائيل عليه السلام) پنهنجي پاڻهار جي حڪم سان سڀ ڪنهن ڪم (جي پورائيءَ) لاءِ لهندا آهن. انهيءَ رات پرھ ڦٽڻ تائين سلامتي آهي.“

هڪ ڀيري حضور اڪرم صلي الله عليه وآله وسلم جن کي اصحاب سڳورن عرض ڪيو ته، سائين اڳ وارن ماڻهن جون ڄمارون اسان کان وڌيون هيون. اسان انهن جي ثواب ۽ عبادت کي ڪيئن پهچنداسين؟ پاڻ سڳورن فرمايو ته: ”شَبِ قَدَر الله تعاليٰ منهنجي ئي اُمّت کي عطا ڪئي آهي. شَبِ قَدَر ۾ عبادت جو ثواب هزار مهينن جي عبادت کان به وڌيڪ آهي.“

حضور انور صلي الله عليه وآله وسلم جن شَبِ قَدَر جي برڪتن بابت فرمايو آهي ته ”منهنجي امت مان جيڪو مرد يا عورت چاهي ته منهنجي قبر روشن

ٺٺي، ان کي گهرجي ته رمضان مهيني جي قدر وارين راتين ۾ ڪثرت سان عبادت ڪري، جيئن الله تعاليٰ ان جي برڪت سان سندس گناهه بخشي ۽ گهڻو ثواب عطا ڪري.“

پاڻ سڳورن فرمايو آهي ته: ”هن رات کي رمضان شريف جي آخري ڏهاڪي جي اڪي راتين ۾ تلاش ڪرڻ گهرجي. عام طور سڀ مسلمان رمضان جي ۲۷ رات کي شبِ قدر طور ملهائيندا آهن.“

الله تعاليٰ سڀني مسلمانن کي هن پلاريءَ رات ۾ عبادت ڪرڻ جي توفيق عطا فرمائي. آمين!

مشق

۱. هيٺين سوالن جا جواب ڏيو:

- (الف) قرآن پاڪ کي الله تعاليٰ ڪهڙيءَ رات ۾ نازل ڪيو؟
- (ب) قرآن پاڪ ۾ شبِ قدر لاءِ ڪهڙو ارشاد آهي؟
- (ج) شبِ قدر کي رمضان شريف جي ڪهڙي ڏهاڪي ۾ ڳولڻ گهرجي؟
- (د) عام طور مسلمان شبِ قدر رمضان مهيني جي ڪهڙيءَ تاريخ تي ملهائيندا آهن؟

۲. شبِ قدر جي فضيلت بابت ڪجهه جُملا زباني ٻڌايو.

۳. هيٺين لفظن جي معنيٰ ٻڌايو:

	شبِ قدر
	فجر
	بيشڪ
	مخلوق
	ارشاد

۴. هيٺ ڏنل لفظن کي تير وسيلي ساڳي معنيٰ وارن لفظن سان ملايو:

لفظ	ساڳي معنيٰ وارا لفظ
عطا فرمائي	سگه
توفيق	بندگي
عبادت	رات
شب	ڳولا
تلاش	بخشي

۵. هيٺ ڏنل جملن ۾ اسم خاص وارن لفظن هيٺان ليک ڏيو:

- (الف) رمضان مهيني جي هر رات ۽ هر ڏينهن پلارو آهي.
- (ب) شب قدر سڀني راتين ۾ پلاري رات آهي.
- (ج) هالا شهر ۾ جنديءَ جو سامان نهي ٿو.
- (د) سنڌوندي، پاڪستان جي وڏي ندي آهي.

سڪيا جي حاصلات

- * سنڌ جي بزرگ هستين بابت ڄاڻ حاصل ڪرڻ.
- * لفظن جي معنيٰ ٻڌائڻ.
- * مناسب لفظن ذريعي خال ڀرڻ.
- * صفت جي سادي ڄاڻ حاصل ڪرڻ.

سبق ڇهون

مخدوم نوح رح

سنڌ جي ڀلاري زمين خوش نصيب آهي، جو هن ڪيترائي بزرگ، ولي ۽ صالح ٻانهن پيدا ڪيا آهن. انهن ۾ مخدوم نوح جو به وڏو مرتبو ۽ مقام آهي. حضرت مخدوم نوح اسلام جي پهرئين خليفن حضرت ابوبڪر صديق رضي الله عنه جي خاندان مان آهي، تنهنڪري ڪين ’صديقي‘ سڏيو وڃي ٿو. مخدوم صاحب جا وڏا تبليغ جي ارادي سان ملتان جي ويجهو ڪوت ڪروڙ ۾ اچي آباد ٿيا. سندن وڏا جتي به تبليغ لاءِ پهتا، اتي ڪين عزت ۽ احترام سان رهايو ويو. بعد ۾ هو لڏي اچي هالا ڪنڊيءَ ۾ رهيا جنهن کي هاڻي پراڻا هالا چون ٿا.

مخدوم نوحؑ، ۲۷ رمضان، سن ۹۱۱ھ ۾، جمعي جي رات جاوا. سندن والد مخدوم نعمت الله، مثن لطف الله نالو رکيو. کين پوءِ سرور نوح به سڏيو ويو. ستن ورهين جي عمر ۾ کين قرآن شريف پڙهڻ لاءِ ويهاريو ويو. هڪ پيري نٿي ۾ کيترائي وڏا عالم ۽ طالب سندن علمي لياقت پرکڻ لاءِ اچي گڏ ٿيا. مخدوم نوحؑ هڪ آيت جون ايتريون ته معنائون ٻڌايون، جو سڀ حيران ٿي ويا. ڪيترن ئي مريدن کي علمي ۽ روحاني فيض ڏنائون. ايتري قدر جو سندن گادي اچ به ”نَو لڪي گودڙي“ سڏجي ٿي. پاڻ ڪنهن حاڪم، زميندار يا مريد کان ڪو به نذرانو وغيره نه وٺندا هئا. سندن تبليغ تي هزارين ماڻهو مسلمان ٿيا.

مخدوم نوحؑ قرآن پاڪ جا مفسر، حديث جا ڄاڻو ۽ وڏا صوفي شاعر به هئا. پاڻ ننڍي کنڊ ۾ سڀ کان اول قرآن مجيد جو فارسي زبان ۾ ترجمو ڪيائون. سندن ترجمي جي زبان سادي ۽ عام فهم آهي. ان جي ڪجهه سڀارن جو سنڌي ۾ ترجمو مشهور شاعر نياز همايونيءَ ڪيو آهي. جيڪو ڇپجي چڪو آهي. مخدوم صاحب جا ڪجهه سنڌي بيت به مليا آهن. جن مان هڪ بيت هي آهي.

پيئي جا پريات، سا ماڪ مَ پانيو ماڻهئا!
روئي چڙهي رات، ڏسي ڏکوين کي.

مخدوم نوحؑ تعليم جو جيڪو سرشتو جاري ڪيو، ان جو شروع کان ئي اثر ٿيڻ لڳو. ان سان ماڻهن جي اخلاقي حالت سترڻ لڳي. عام ماڻهن کي وقت جي حاڪمن کان انصاف وٺي ڏيندا هئا. سندن زبان مان ڪڏهن به شريعت خلاف ڪو لفظ نه نڪتو. پاڻ هر ڪنهن سان هڪجهڙو ورتاءُ ڪندا هئا، جيئن ماڻهن مان رنج، عداوت ۽ ساڙ ختم ٿي وڃي. پنهنجن مريدن کي

دوست سڏيندا هئا. سرورِ ڪائنات جي سنت تي هلي، ماڻهن کي فيض عام ڏنائون سندن جماعت کي ”سروري جماعت“ سڏجي ٿو.

۲۷ ذوالقعد ۹۹۷ھ ۾، سندن رحلت ٿي، سندن جنازي ۾ لکين مريدن ۽ عقيدتمندن شرڪت ڪئي. سندن آخري آرام گاهه هالا نوان ۾ آهي.

مشق

۱. هيٺين سوالن جا جواب ڏيو:

- (الف) مخدوم نوح[ؑ] کي صديقي چو ٿو سڏيو وڃي؟
 (ب) مخدوم نوح[ؑ] جي ڄمڻ جو هنڌ ڪهڙو آهي؟
 (ج) مخدوم نوح[ؑ] جي جماعت کي ”سروري جماعت“ چا لاءِ سڏيو وڃي ٿو؟

۲. هيٺين لفظن جي معنيٰ ٻڌايو:

لفظ	معنيٰ
خاندان	
مرتبو	
حيران	
انصاف	
رحلت	

۳. هيٺيان خال پريو:

- * ايتري قدر جو سندن گادي اڄ به ..... سڏجي ٿي.
 * مخدوم صاحب ننڍي کنڊ ۾ سڀ کان اول ..... جو فارسي زبان ۾ ترجمو ڪيو.
 * مخدوم نوح[ؑ] جي آخري آرامگاهه ..... آهي.

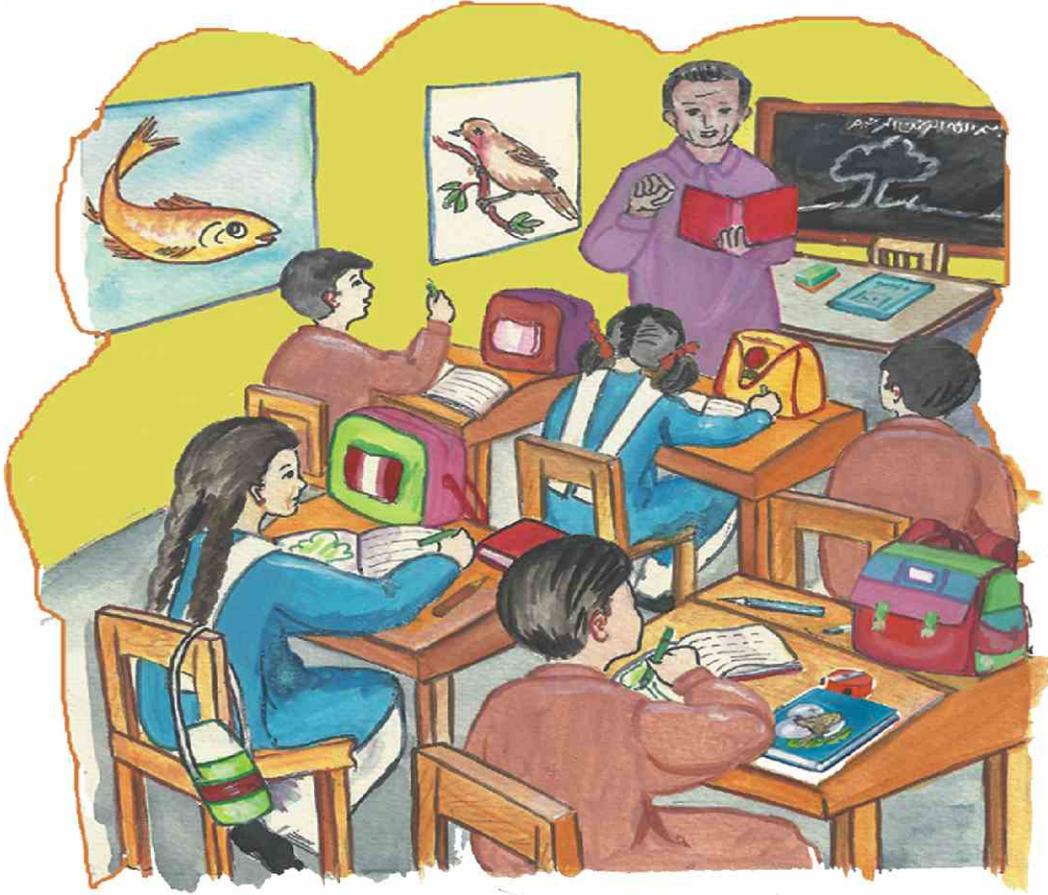
۴. اسم جا گڻ ۽ اوگڻ ڏيکاريندڙ لفظ صفت سڏبا آهن،
 اوهان اهڙا پنج صفت وارا لفظ ٻڌايو، جيئن: * سُنو چوڪر * خراب ميوو

سڪيا جي حاصلات

- * زندگيءَ جي مقصد بابت ڄاڻ حاصل ڪرڻ.
- * لفظن جي معنيٰ لکي جملن ۾ استعمال ڪرڻ.
- * ننڍو مضمون لکڻ.
- * لفظن جا ضد لکڻ.

سبق ستون

زندگيءَ جو مقصد

استاد: ٻارو، اڄ اسين ان ڳالهه تي غور ڪنداسين ته اسان جي زندگيءَ جو مقصد ڪهڙو آهي؟

استاد: ماري! تون تعليم حاصل ڪري ڇا ٿيندين؟

ماري: سائين آءُ تعليم حاصل ڪري، ڊاڪٽريائي ٿينديس ۽ ملڪ جي ماڻهن جو علاج ڪري، سندن خدمت ڪنديس.

استاد: شاباس! تون ته ڏاڍي ڏاهي ڇوڪري آهين. اسان جي ملڪ کي سنن ڊاڪٽرن جي ضرورت آهي ته جيئن بيمارن جو سنو علاج ٿي سگهي.

استاد: عابد، ڀلا تون وڏو ٿي ڇا ڪندين؟

عابد: سائين، آءُ انجنيئر ٿيندس. ملڪ ۾ پڪا رستا، عمارتون ۽ پليون ٺاهيندس.

استاد: تمام سٺو. انجنيئر به ملڪ جي ترقيءَ لاءِ گهڻو ڪم ڪري سگهن ٿا.

استاد: قاسم تنهنجو ڇا ارادو آهي؟

قاسم: سائين، آءُ وڏو ٿي سائنسدان ٿيندس. ماڻهن جي سهولت لاءِ نيون نيون شيون ٺاهيندس. اسان جي ملڪ ۾ بجليءَ جي تمام گهڻي کوٽ آهي. آءُ شمسي توانائيءَ ۽ ڪوئلي مان گهٽ خرچ وارا بجلي گهر ٺاهيندس.

استاد: تو ته ڏاڍيون عقل واريون ڳالهيون ڪيون آهن.

استاد: ٿوري، توهان پنهنجي لاءِ ڇا سوچيو آهي؟

نوري: سائين، آءُ وڏي ٿي استاد ٿينديس ۽ پنهنجي ڳوٺ جي چوڪرين کي اوهان وانگر محنت سان پڙهائينديس.

استاد: واه واه! اهو ته پيغمبري پيشو آهي.

استاد: ساجن، تنهنجي ڇا مرضي آهي؟

ساجن: سائين، اسين غريب آهيون. آءُ وڌيڪ پڙهي ڪونه سگهندس. آءُ پنهنجي پيءُ وانگر، آفيس ۾ نائب قاصد ٿيندس.

اها ڳالهه ٻڌي ڪلاس ۾ سڀ ٻار ڪلڻ لڳا. تنهن تي استاد ٻارن کي سمجهايو ته ڪلڻ جي ڪابه ڳالهه نه آهي. نائب قاصد به اسان جي سماج جو هڪ محنتي فرد آهي ۽ آفيس جي ڪمن ڪارين ۾ هڪ اهم حيثيت رکي ٿو. ساجن جيڪڏهن تون غريب جو پُٽ آهين ته ڇا ٿي پيو. تون به محنت ڪري ڪنهن وڏي عهدي تي پهچي سگهين ٿو.

استاد: ٻارو، اوهان سڀني جا خيال تمام سٺا آهن. علم سان گڏ محنت به ڪندؤ، ته زندگيءَ جو مقصد ضرور ماڻي سگهندؤ.

ڇڱو ٻارو، هاڻي موڪل جو وقت ٿي ويو آهي. الله واهي!

مشق

۱. هيٺين سوالن جا جواب ڏيو:

- (الف) مارئيءَ پنهنجي زندگي جو ڪهڙو مقصد ٻڌايو؟
(ب) عابد انجنيئر ڇو ٿو ٿيڻ چاهي؟
(ج) قاسم، سائنسدان بڻجي ڇا ڪرڻ تي چاهيو؟
(د) زندگيءَ جو مقصد ڪهڙيءَ ريت حاصل ڪري سگهجي ٿو؟

۲. ٻارو! پنهنجي زندگيءَ جي مقصد بابت ڪجهه جملا لکي ڏيکاريو.

۳. هيٺين نون لفظن جي معنيٰ لکي جملن ۾ ڪم آڻيو.

لفظ	معنيٰ
ترقي	
مڪيه	
شمسي توانائي	
صحتمند	
فرد	

۴. هيٺين لفظن جا ضد لکو.

لفظ	ضد
ڪلڻ	
پڪا	
سوير	
غريب	

سبق اٺون

سکيا جي حاصلات

- * نظر سُڙ ۽ لئه سان پڙهڻ.
- * وطن جي حب جي اهميت سمجهڻ.
- * نون لفظن ۽ هر آواز لفظن جو استعمال ڪرڻ.
- * درست صورتخطيءَ جي ڄاڻ حاصل ڪرڻ.

وَطن جي حُبَ (نظر)

وطن جي حُبَ جي دل ۾ نه ٿي، ايمانُ ڪهڙو ٿيو؟
عمل ناهي جي انسان ۾، ته پوءِ انسانُ ڪهڙو ٿيو؟

اجاتائين غريبن سان، نه ڌاري ڪو جي همدردِي،
غريبن لئه سندن دل ۾، پلا ارمانُ ڪهڙو ٿيو؟

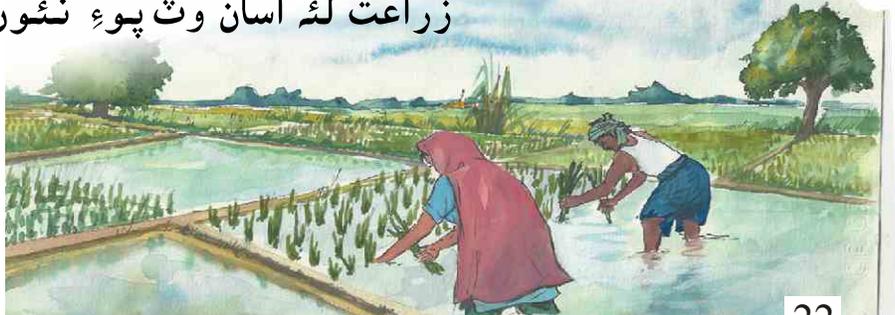
نه ٿي تعليم جي ڳڻتي، نه ٿي بي روزگاري گهٽ،
ترقيءَ جو اسان ۾ پوءِ وري اِمكانُ ڪهڙو ٿيو؟

عجب آهي اڃا غفلت جي آهيون ننڊَ ۾ اڄ پي،
اسان مان پوءِ سُڌاري جو، تڏهن خواهان ڪهڙو ٿيو؟

ڪيون اهڙا هُنر، جو نڪري پاڪستان جو نالو،
ائين جي ڪين ڪيوسين، مُلڪ تي احسانُ ڪهڙو ٿيو؟

وڌايون جي نه پيدائش، اسين هاڻي زمينن جي،
زراعت لئه اسان وٽ پوءِ نئون سامانُ ڪهڙو ٿيو؟

نواز علي 'نياز'

مشق

۱. هيٺين سوالن جا جواب ڏيو:

- (الف) هن نظم مان اوهان کي ڪهڙو بند پسند آهي؟
(ب) اوهان کي اهو بند ڇو ٿو وڻي؟
(ج) هن نظم ۾ شاعر ڪهڙين ڪهڙين ڳالهين جو ذڪر ڪيو آهي؟

۲. ٻارو هي نظم سُر ۽ لئه سان پڙهي ٻڌايو.

۳. وطن جي حُب، بابت ڏهه جملا لکو.

۴. توهان کي ٻيو ڪو قومي نغمو ياد هجي ته ٻڌايو.

۵. خالي جاين ۾ ”ايمان“ لفظ جا هم آواز لفظ، نظم مان چونڊي لکو.

_____

_____

۶. نظم جا هيٺيان بند مڪمل ڪريو:

- * وطن جي حُب جي دل ۾ نه ٿي، .....؟
عمل ناهي جي انسان ۾، .....؟
* .....، نه ٿي بيروزگاري گهٽ،
ترقيءَ جو اسان ۾، پوءِ وري .....؟

۷. هيٺ ڏنل درست لفظن تي (✓) جو نشان لڳايو:

هَبُ	حُبُ (الف)
اِنسان	(ب) اِنسان
اِمکان	(ج) اِمقان
ذراعت	(د) زراعت

سبق نائون

سکيا جي حاصلات

- * قومي جهندي جي اهميت سمجهڻ.
- * پنهنجي ملڪ ۽ ٻين ملڪن جي جهندن جي آگاهي حاصل ڪرڻ.
- * جهندي بابت ننڍڙو مضمون لکڻ.
- * جمع واحد ٺاهڻ.
- * اسم عام جو جملن ۾ استعمال سکڻ.

قومي جهندي جي اهميت

اڄ ۲۳ مارچ جو ڏينهن آهي. اسڪول ۾ اسيمبليءَ وقت هيڊ ماستر شاگردن جي اڳيان ڏوري چڪي قومي جهندي کي ڦڙڪايو ۽ ان کي سلامي ڏني. **هيڊ ماستر:** ٻارو هي اسان جي پياري ملڪ پاڪستان جو قومي جهنڊو آهي اسان کي ان جي عزت ۽ حفاظت ڪرڻ گهرجي.

سليمان: سائين، اسان جي ملڪ جي جهندي ۾ هي سائو رنگ ڇو آهي؟
هيڊ ماستر: قومي جهندي ۾ سائو رنگ مسلمانن جي آباديءَ کي ظاهر ڪري ٿو. ان کان سواءِ هيءُ رنگ خوشحاليءَ جي نشاني به آهي.

سورث: سائين، هن قومي جهندي ۾ اڇو حصو ڇا کي ظاهر ڪري ٿو؟

هيڊ ماستر: اسان جي ملڪ ۾ مسلمانن سان گڏ ٻين مذهبن جا ماڻهو به رهن ٿا، هي اچو حصو سندن آباديءَ کي ظاهر ڪري ٿو. اچو رنگ امن جي نشاني به آهي.

صابر: سائين، جهنڊي جي وچ تي چنڊ ۽ تارو ڇا لاءِ ٺهيل آهن؟

هيڊ ماستر: اسان جو ملڪ هڪ اسلامي ملڪ آهي. قومي جهنڊي ۾ چنڊ ۽ تارو، ملڪي عظمت جي علامت آهن.

نيلا: سائين، ڀلا هر ملڪ جو قومي جهنڊو الڳ هوندو آهي يا اسان جي ملڪ جي جهنڊي جهڙو هوندو آهي؟

هيڊ ماستر: هر ملڪ جو جهنڊو مختلف هوندو آهي ۽ ان جون علامتون ۽ نشان پڻ الڳ ٿين ٿا.

زاهد: سائين اسان قومي جهنڊي کي سلامي ڇو پيش ڪندا آهيون؟

هيڊ ماستر: اسان قومي جهنڊي کي، ملڪي عظمت جي نشاني سمجھي سلامي ڏيندا آهيون.

ماجده: سائين، جنگين ۾ به جهنڊن جي اهميت هوندي آهي ڇا؟

هيڊ ماستر: ها، جنگين ۾ قومي جهنڊي جي تمام گهڻي اهميت هوندي آهي. اڳاٽي زماني ۾ جڏهن جنگيون ٿينديون هيون، تڏهن جهنڊي کڻڻ وارو اڳواڻ شهادت ته قبول ڪندو هو، پر قومي جهنڊي کي هيٺ ڪرڻ نه ڏيندو هو. اصل ۾ قومي جهنڊو ملڪن ۽ قومن جي سڃاڻپ هوندو آهي، ان ڪري اسان کي به پنهنجي قومي جهنڊي جي عزت ۽ حفاظت ڪرڻ گهرجي.

مشق

۱. هيٺين سوالن جا جواب ڏيو:

(الف) اسان جي ملڪ جي قومي جهنڊي ۾ ڪهڙا ڪهڙا رنگ آهن؟

(ب) قومي جهنڊي ۾ سائو رنگ ڇا جي علامت آهي؟

(ج) قومي جهنڊي ۾ اچي رنگ جو مقصد ڇا آهي؟

(د) اسان جي قومي جهنڊي ۾ ڪهڙا نشان آهن؟

۲. جهنڊي جي اهميت تي ننڍڙو مضمون لکو:

۳. هيٺين لفظن جي معنيٰ ٻڌايو ۽ لکو:
حفاظت - خوشحالي - علامت - آبادي - مختلف

۴. هيٺين لفظن جا جمع لکو:

واحد	جمع
جهنڊو	
علامت	
آبادي	
شهادت	
قطار	

۵. هيٺ ڏنل جملن ۾ اسم عام وارن لفظن جي هيٺان ليک ڏيو:

- (الف) هي پاڪستان جو قومي جهنڊو آهي.
 (ب) هيءَ منهنجي پين آهي.
 (ج) علي ڏنو ڪراچيءَ مان ڪتاب خريد ڪندو.
 (د) اسان جي اسڪول ۾ هڪ وڏو باغ آهي.
 (هه) اسان هڪ طوطو پاليو آهي.

نوٽ! استاد اسم عام جي مثالن بابت شاگردن کي وڌيڪ سمجهاڻي ڏئي.

۶. هيٺيان جهنڊا ڏسي ملڪن جا نالا ياد ڪريو.

بنگلاديش

سريلنڪا

هندستان

پاڪستان

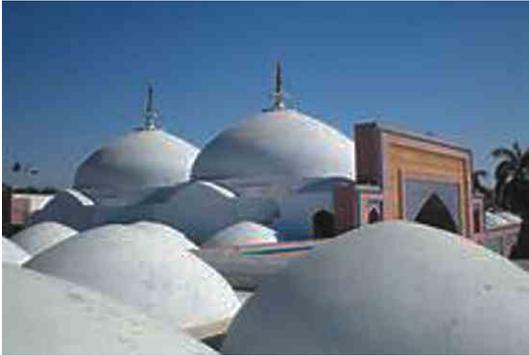
سبق ڏهون

سڪيا جي حاصلات

- * تاريخي ۽ يادگار عمارتن بابت ڄاڻ حاصل ڪرڻ.
- * جمع واحد ٺاهڻ.
- * اسم عام ۽ اسم خاص جي چونڊ ڪرڻ.
- * ننڍو مضمون لکڻ.
- * لفظن جي معنيٰ سکڻ.

شاهجهان مسجد نٿو

استاد موڪل وقت ٻارن کي چيو ته، سڀاڻي آچر جي ڏينهن صبح جو سوڀر اسڪول ۾ اچي گڏ ٿجو، ته پاڻ نٿي جي شاهجهان مسجد گهمڻ هلنداسين.

ٻئي ڏينهن صبح جو انين وڳي تائين سڀئي ٻار، اسڪول جي ميدان ۾ اچي گڏ ٿيا.

استاد: ٻارو، بس اچي وئي آهي، سڀئي قطار ٺاهي ان ۾ ويهو.

سڀئي ٻار جڏهن بس ۾ ويهي رهيا ته استاد به بس ۾ اچي ويٺو ۽ ڊرائيور کي شاهجهان مسجد نٿي ڏانهن هلڻ جو چيائين. جڏهن بس نٿي شهر جي ويجهو پهتي ته استاد ڊرائيور کي شاهجهان مسجد ڏانهن هلڻ جو

اشارو ڪيو. ٿوري دير کان پوءِ بس اچي مسجد جي مکيه دروازي وٽ بيٺي.

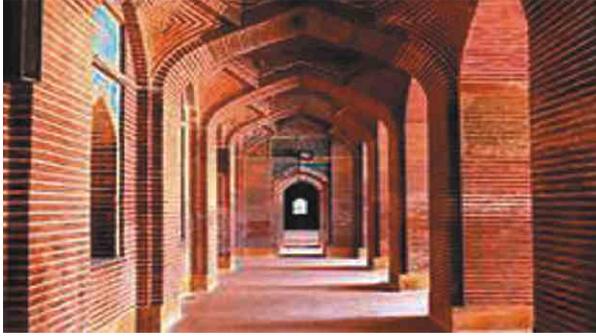
استاد سڀني ٻارن کي قطار ٺاهي، بس مان هيٺ لهڻ لاءِ چيو.

استاد: سليم! تون سڀني ٻارن کي مسجد جي اندرئين پاسي ڪري بيهار ته توهان کي مسجد جي باري ۾ ڪجهه ٻڌايان.

استاد: نٿي جي هيءَ مسجد اُن وقت جي مغل بادشاهه شاهجهان تعمير ڪرائي هئي. هن مسجد جي اڏاوت جو ڪم ۱۶۴۴ع کان شروع ٿيو ۽ ۱۶۴۷ع ۾ جڙي راس ٿي. هيءَ مسجد ڳاڙهين سرن سان ٺهيل آهي ۽ اڏاوت جو هڪ اعليٰ نمونو آهي.

آصف: سائين، مسجد جي ڀتين تي نيري رنگ جي چٽساليءَ واريون هي سرون ڪٿان گهرايون ويون هيون؟

استاد: اهي 'کاشيءَ' جون سرون آهن. جيڪي ان وقت نٿي جي کاشيگر تيار ڪيون هيون. اڄڪلهه اهڙيون سرون نصرپور ۽ هالن ۾ به نهن ٿيون. هن خوبصورت مسجد کي گهڻن گنبدن واري مسجد به چيو ويندو آهي، ڇو ته هن ۾ ۱۰۱ گنبد آهن. هاڻي هلو ته مسجد کي اندران گهمي ڏسون. هيءَ مسجد جيتري ٻاهران خوبصورت آهي، اوتري اندران به سهڻي آهي.

سسئي: سائين، هيءَ مسجد ڪيڏي نه خوبصورت آهي! مسجد جي اندر ٿڌڪار لڳي پئي آهي. بجلي جيڪڏهن نه به هجي، ته به هوند گرمي محسوس نه ٿئي.

عابده: سائين، جڏهن مسجد نهي هئي، ته ان وقت بجلي ته ڪانه هوندي، پوءِ مؤذن جو آواز پري پري تائين ڪيئن پڌبو هوندو؟

استاد: عابده، توهان ڏاڍي ڪارائتي ڳالهه پڇي آهي. اڳي جايون جوڙيندڙ ڪاريگر، ان ڳالهه جو خاص خيال رکندا هئا ته هوا جي گذر ۽ سج جي روشنيءَ جو بهترين انتظام هجي. هن مسجد ۾ جيڪي گنبد رکيا ويا آهن، تن ۾ آواز پڙاڏي وانگر گونجي ٿو. آذان جو آواز، انهن گنبدن سان ٽڪرائجي، پري پري تائين پڌڻ ۾ ايندو آهي.

قاسم: سائين، هتي ته سڄي سنڌ مان ماڻهو گهمڻ لاءِ ايندا هوندا؟

استاد: ها، پُٽ! هتي سنڌ کان سواءِ، سڄي پاڪستان مان ماڻهو گهمڻ لاءِ ايندا آهن. ڪراچي هتان کان ۱۰۳ ڪلو ميٽرن جي پنڌ تي اولهه طرف آهي ۽ حيدرآباد اوڀر طرف اٽڪل ۱۰۰ ڪلو ميٽرن جي مفاصلي تي آهي. جتي روزانو سوين گاڏيون اچ وڃ ڪن ٿيون ۽ ڪيترائي سياح هن خوبصورت مسجد کي ڏسڻ لاءِ ايندا آهن.

ٻارو، هيئنر منجهند جو وقت ٿيو آهي ۽ ظهر جي آذان به اچڻ واري آهي. اوهين سڀ وڃي وضو ڪريو. پاڻ نماز پڙهي، ماني کائي، واپس هلنداسين.

مشق

۱. هيٺين سوالن جا جواب ڏيو:

- (الف) استاد شاگردن کي مسجد بابت ڇا پڙايو؟
 (ب) مسجد جي اڏاوت لاءِ ڇٽساليءَ واريون سرون ڪٿي جي ڪاشيگرن ٺاهيون هيون؟
 (ج) شاهجهان مسجد ۾ ڪيترا گنبد آهن؟
 (د) شاهجهان مسجد ڪنهن تعمير ڪرائي؟

۲. ٻارو اوهان پي ڪا تاريخي جڳهه ڏني هجي ته ان جو احوال لکو.

۳. هيٺين لفظن جي معنيٰ پڙايو ۽ لکو:

انتظام - ظهر - تعمير - خوبصورت - ڇٽسالي.

۴. هيٺين لفظن جا جمع لکو:

واحد	جمع
سِرَ	
مسجد	
بس	
دروازو	
شَهْرُ	

۵. هيٺين جملن مان اسم عام ۽ اسم خاص چونڊي، خانن ۾ لکو:

- (الف) پاڻ هن وقت نئي شهر ۾ شاهجهان مسجد وٽ بيٺا آهيون.
 (ب) نئي واري مسجد مغل بادشاهه شاهجهان تعمير ڪرائي هئي.
 (ج) ڪاشيءَ جون سرون هالن ۽ نصريپور ۾ ٺهنديون آهن.
 (د) هتان کان ڪراچي اولهه طرف ۽ حيدرآباد اوڀر طرف آهي.

اسم عام	
اسم خاص	

سکيا جي حاصلات

- * شهيد راشد منھاس بابت ڄاڻ حاصل ڪرڻ.
- * سواليه جملا ٺاهڻ.
- * لفظن کي جملن ۾ استعمال ڪرڻ.
- * مذڪر ۽ مؤنث ٺاهڻ.

شهيد راشد منھاس

الله سائينءَ اسان کي ڪيتريون ئي نعمتون عطا ڪيون آهن. انهن مان هڪ وڏي نعمت زندگي به آهي. پر هڪڙي نعمت اهڙي به آهي. جنهن تان زندگي به قربان ڪري ڇڏي آهي. اها نعمت آهي 'وطن'! وطن تي جڏهن به ڏکيو وقت ايندو آهي، تڏهن تن، من ۽ ڏن سڀ ان تان قربان ڪري ڇڏبو آهي. اسان جي تاريخ به اهڙن بهادرن جي ڪارنامن سان ڀري پئي آهي، جن سر ڏئي پنهنجي وطن جي حفاظت ڪئي.

شهيد راشد منھاس به هڪ اهڙو سورمو آهي، جنهن وطن تان پنهنجي جان گھوري شهادت ماڻي. انهيءَ سورهيائيءَ تي کيس پاڪستان جو سڀ کان وڏو قومي تمغو ”نشانِ حيدر“ ڏنو ويو. شهيد راشد منھاس ننڍي هوندي کان ئي بهادرن جا قصا وڏي چاهه سان پڙهندو هو. هن کي ٽيپو سلطان جو اهو قول هميشه ياد رهندو هو ته: ”شينهن جي هڪ ڏينهن جي زندگي، گذر جي سؤ سالن جي زندگيءَ کان بهتر آهي!“

شهيد راشد منھاس پنهنجي پڙهائيءَ سان گڏو گڏ هوائي جهازن جا ننڍا ماڊل پڻ گڏ ڪندو هو. جيڪڏهن ڪو کيس هوائي جهاز جو رانديڪو سوکڙيءَ طور ڏيندو هو ته ڏاڍو خوش ٿيندو هو. ائين هن ننڍپڻ ۾ ئي هوائي جهازن بابت ڪافي ڄاڻ پرائي ورتي.

هن ۱۴ سالن جي عمر ۾ پاڪ فضايه ۾ شامل ٿيڻ جو فيصلو ڪيو. جنگ دوران پاڪ فضايه جي اڏامندڙ جهازن کي سلام ڪري چوندو هو. ”وڏو! وڏندا وڃو پنهنجي وطن جي حفاظت ڪريو.“

شهيد راشد منھاس، رسالپور ۾ فضائي فوج جي اسڪول ۾ سکيا وٺي رهيو

هو. ۲۰ اگست ۱۹۷۱ع تي به هو اهڙي تربيتي اڏام لاءِ جهاز ۾ چڙهيو. هن سان گڏ تربيت ڏيندڙ آفيسر مطيع الرحمان به هو. جهاز اڏائو ۽ ڏسندي ڏسندي هزارين ميٽر مٿي اڏام لڳو. ڪجهه دير کان پوءِ ڪنٽرول ٽاور کي راشد منھاس جو هڪ پيغام پهتو. ان پيغام سڀني کي پريشان ڪري ڇڏيو. ان پيغام ۾ هن چيو ته مطيع الرحمان جهاز ڀارت وٺي وڃڻ ٿو گهري. هن مطيع الرحمان کي ائين ڪرڻ کان روڪيو. مطيع الرحمان سندس بالا آفيسر هو ۽ هن سندس ڳالهه نه مڃي.

راشد منھاس ڏٺو ته هو جهاز کي پاڪستان نٿو آڻي سگهي! ساڳئي وقت هن اهو به ارادو ڪيو ته جهاز کي ڪنهن به صورت ۾ هندستان وڃڻ نه ڏيندو. راشد منھاس ۽ مطيع الرحمان ۾ چڪتاڻ ٿيندي رهي. پوءِ هن جهاز جو رخ پنهنجي سرزمين ڏانهن ڪري ڇڏيو. جهاز بولائيون کائيندو اچي زمين تي ڦهڪو ڪيو. ائين ئي هن بهادر نوجوان وطن جي غدار مطيع الرحمان جي سازش کي ناڪام ڪري ڇڏيو. ساڳئي وقت هن پنهنجي وطن جي مان لاءِ پنهنجي زندگي به قربان ڪري ڇڏي.

مشق

۱. هيٺين سوالن جا جواب ڏيو:

- (الف) اها ڪهڙي نعمت آهي، جنهن تان زندگي به قربان ڪري ڇڏي آهي؟
- (ب) شهيد راشد منھاس کي ڪهڙو قومي تمغو ڏنو ويو؟
- (ج) شهيد راشد منھاس ننڍپڻ ۾ ڪهڙا ماڊل گڏ ڪندو هو؟
- (د) راشد منھاس وطن جي ڪهڙي غدار کي ناڪام بڻايو؟
- (هه) پاڪستان جو وڏي ۾ وڏو فوجي اعزاز ڪهڙو آهي؟

۲. هيٺين نون لفظن جي معنيٰ ٻڌايو ۽ جملن ۾ استعمال ڪريو.

نعمت قربان عطا سورمو تمغو سکيا

۳. ڇا، ڇو ضمير ڪم آڻي سواليه جملا ٺاهيو.

مثال: ڇا تون سڀاڻي اسڪول ويندين؟

۴. هيٺين جا مذڪر ۽ مؤنث ٺاهيو.

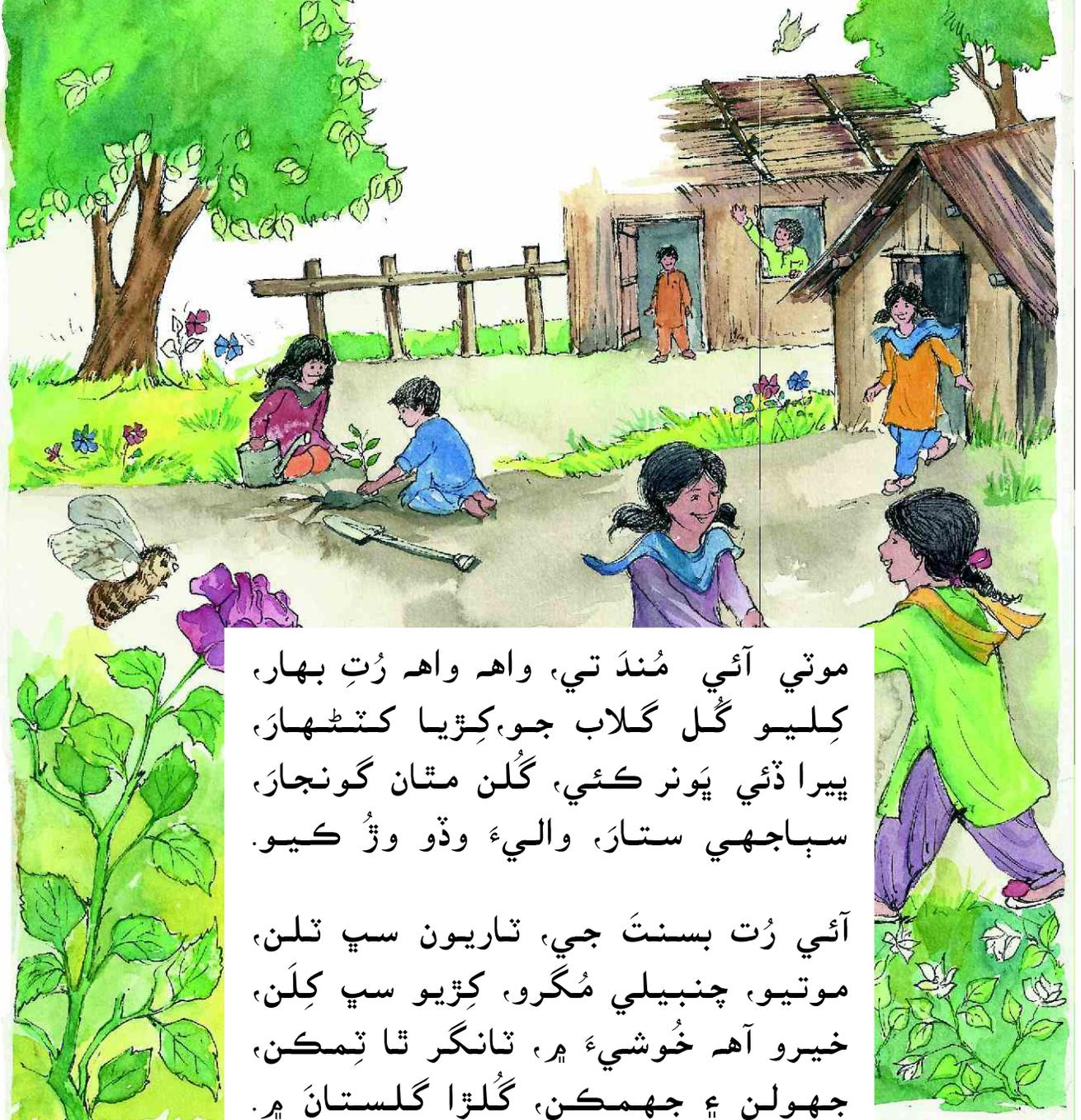
مؤنث	مذڪر	مؤنث	مذڪر
ڏوبياڻي			درزي
ڊاڪٽرياڻي			هاري

سڳيا جي حاصلات

- * بيت سُر ۽ لئه سان پڙهڻ.
- * موسمن جي اهميت سمجهڻ.
- * لفظن جي ذخيروي ۾ واڌارو ٿيڻ.
- * هر آواز لفظن جي ڄاڻ حاصل ڪرڻ.
- * بيهڪ جون نشانيون لڳائڻ.

سبق ٻارھون

بھار جي مُند (بيت)

موتِي آئي مُنڌ تي، واھ واھ رُتِ بھار،
ڪليو گل گلاب جو، ڪڙيا ڪٽھار،
پيرا ڏئي پونر ڪئي، گلن مٿان گونجار،
سٻاجھي ستار، واليءَ وڏو وڙ ڪيو.

آئي رُتِ بسنتَ جي، تاريون سڀ تُلن،
موتيو، چنبيلي مُگرو، ڪڙيو سڀ ڪُلن،
خيرو آھ خوشيءَ ۾، تانگر تا ٿمڪن،
جهولن ۽ جھمڪن، گلڙا گلستانَ ۾.

آئي رُتِ بَسَنَتِ جِي، پڪي لات لَنون،
پوپتَ مٿان گُلن جِي، رانديون رُونديون ڪن،
جَهجَهي مڪين ميڙي، ماڪي مانارن،
جشن ڪيا جيتن، جان آئي مُندَ بهارَ جِي.

آئي رُتِ بَسَنَتِ جِي، جهڳمڳ ۾ جهنگن،
پن پراڻا ڪيترا، چچيو سڀ چڻن،
جي وڻ پارِي ساڙيا، سي اڄ ساهه ڪڻن،
جهليو پُور وڻن، ڏسو ڪم ڪريم جا.

پلي رُتِ بَسَنَتِ جِي، جنهن ۾ سرهائي،
پلو ڏڻي پاڻ آهه، جو ڪري پلائي،
ڪريان تنهن قادر جِي، ڪيڏي وڏائي،
سائين سدائي، ڪري مهر مڙن تي.

پيرومل 'غريب'

مشق

۱. هيٺين سوالن جا جواب ڏيو:

(الف) هنن بيتن مان اوهان کي ڪهڙو بيت وڌيڪ پسند آهي؟

(ب) اوهان کي اهو بيت ڇو ٿو وڻي؟

(ج) شاعر بيت ۾ ڪهڙن ڪهڙن گُلن جو ذڪر ڪيو آهي؟

۲. درست جواب تي (✓) نشان لڳايو.

هن بيت ۾ شاعر ڪهڙيءَ مند جو ذڪر ڪيو آهي؟

سيارو	بهار	سرءُ	اونهارو
-------	------	------	---------

۳. هي بيت سُر ۽ لءُ سان پڙهي ٻڌايو:

۴. ٻارو! هن بيت جي پهرين بند جي سمجهاڻي پنهنجي لفظن ۾ بيان ڪريو.

۵. هيٺين لفظن جا هم آواز لفظ لکو:

هم آواز لفظ	لفظ
کتڻهار	بهار
	گونجار
	تلن
	تهڪن
	سرهائي

۶. هيٺين جملن ۾ بيهڪ جون نشانينون لڳايو:

(الف) وٽن ٻوٽن پکين جانورن ۽ انسانن لاءِ پاڻي تمام ضروري آهي

(ب) بهار جي مند سڀني مندن کان پلي ۽ وٽندڙ آهي

(ج) باغ مان گل ڇو پٽين ٿو

۷. ياد رکو: مند کي سنڌيءَ ۾ ’موسم‘ ۽ ’رُت‘ به چئبو آهي.

* بهار کي سنڌيءَ ۾ بسنت به چئبو آهي.

* هن بيت جي آخري بند ۾ شاعر ’سدائين‘

لفظ ڪم آندو آهي جنهن جي معنيٰ آهي ’سدائين‘

۸. نظم جو هيٺيون بند مڪمل ڪريو:

پلي رُت ..... جي، جنهن ۾ سرهائي،

پلو ڏٺي پاڻ آه، جو ..... پلائي،

ڪريان تنهن ..... جي، ڪيڏي وڌائي،

سائين سدائين، ڪري ..... مڙن تي.

- * ڪمپيوٽر بابت بنيادي ڄاڻ حاصل ڪرڻ.
- * ڪمپيوٽر وسيلي سنڌي ٻوليءَ جي ترقيءَ جي ڄاڻ حاصل ڪرڻ.
- * آنر ڪهاڻيءَ جي ڄاڻ حاصل ڪرڻ ۽ لکڻ.
- * لفظن کي جملن ۾ ڪم آڻڻ.

ڪمپيوٽر جي آنر ڪهاڻي

ٻارو، منهنجو نالو 'ڪمپيوٽر' آهي. مون کي اڳي ڳڻپ ڪندڙ مشين به سڏيو ويندو هو، ڇو ته منهنجي ايجاد ۱۶۴۲ع ۾ فرانس جي هڪ رياضيدان 'بليز پاسگل' ڪئي هئي. مون کي هاڻوڪي شڪل ۾ آڻيندڙ هڪ انگريز رياضيدان 'چارلس بابيج' آهي.

مون کي ويهين صديءَ جي سڀ کان وڏي ۽ حيرت ۾ وجهندڙ ايجاد چيو وڃي ٿو. منهنجو استعمال هر هنڌ ڪيو وڃي ٿو. هڪ ننڍڙي ڪتابن جي دڪان کان وٺي خلا ۾ ويندڙ جهازن تائين مون کان مدد ورتي وڃي ٿي.

منهنجي ڪم ڪرڻ جا مکيه اصول ان

پُٽ (In Put) ۽ آئوٽ پُٽ (Out Put) آهن. ان پُٽ (In Put) مان مراد مون کي مهيا ڪيل معلومات آهي. مون کي ڏنل هدايتن موجب جواب حاصل ڪرڻ کي آئوٽ پُٽ (Out Put) چيو وڃي ٿو. منهنجو جسم تن مکيه حصن ۾ ورهايل آهي. ۱. ان پُٽ (In Put) ۲. پراسيس (Process) ۳. آئوٽ پُٽ (Out Put).

آءٌ گهربل معلومات کي آئوٽ پُٽ جي اوزارن وسيلي اسڪرين تي يا پرنٽر جي کاغذ تي آڻيندو آهيان. منهنجي هلائيندڙ کي 'ڪمپيوٽر آپريٽر' سڏيو ويندو آهي.

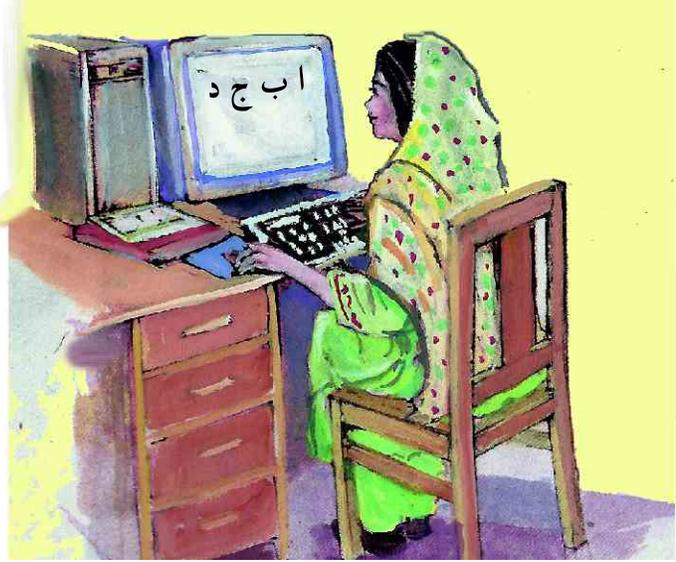
منهنجا مکيه ٽي قسم آهن. (۱) مين فريم (Main Frame) (۲) ميني فريم (Mini-Frame) ۽ (۳) مائڪرو ڪمپيوٽرس (Micro Computers). پهرئين قسم جا ڪمپيوٽر وڏن ادارن ۾ ڪم ايندا آهن. مائڪرو ڪمپيوٽر ننڍي سائيز جو

ڪمپيوٽر آهي، جيڪو گهرن ۽ آفيسن ۾ استعمال ٿيندو آهي. جنهن کي پي سي (Personal Computer) چئبو آهي.

ٻارو، اوهان کي اهو ٻڌي خوشي ٿيندي ته مون ۾ انگريزي، عربي، فارسي، سنڌي، اردو ۽ ٻيون ٻوليون موجود آهن. ڪمپيوٽر آپريٽر انهن ٻولين ۾ ڪمپوزنگ ڪري سگهندو آهي. اڄڪله سنڌي ٻوليءَ جي سهڻن اکرن تي ٻڌل ڪيترائي 'فونٽ' (Font) يا نمونا، مون ۾ داخل ڪيا ويا آهن.

جن وسيلي سنڌي ٻوليءَ ۾ مواد جي ڪمپوزنگ ڪرڻ اي-ميل ڪرڻ ۽ ويب سائيت ٺاهڻ جا ڪم ڪري سگهجن ٿا.

ويهين صديءَ جي شروعات ۾ ڪمپيوٽر ۾ انگريزيءَ سان گڏ سنڌي ٻوليءَ ۾ به ڪي بورڊ، ترتيب ڏنو ويو آهي،

جنهن جي وسيلي مون ۾ سنڌي 'انسٽال' ڪري 'انٽرنيٽ' ۽ 'ويب' تي سنڌيءَ ۾ مواد لکي ۽ موڪلي سگهجي ٿو. ان کان سواءِ سنڌي ڪتابن کي انٽرنيٽ تي به رکيو ويندو آهي.

هاڻ مون ۾ ونڊوز جو سٺو ساڄي پاسي کان موجود آهي. ان کان سواءِ انگ ۽ اکر، ڏينهن جا نالا توڙي سڄو ڪئلينڊر سنڌيءَ ۾ لاڳو ٿي ويو آهي.

ٻارو، آخر ۾ اوهان کي اها به خوشخبري ٻڌائيندو هلان ته، مختلف ويب سائيتن تي هاڻي قرآن شريف جو سنڌي ترجمو، 'شاهه جو رسالو' معنيٰ سان، سنڌي لغت، سنڌي درسي ڪتاب، سنڌي رسالا ۽ اخبارون پڙهي سگهجن ٿيون. توهان جي هٿن ۾ جيڪو ڪتاب آهي، اهو به منهنجي مدد سان ئي تيار ڪيو ويو آهي.

چڱو ٻارو! هاڻ موڪلائي ناهي، اميد ته اوهان مون کان گهڻو لاپ حاصل ڪندا.

اُستاد لاءِ هدايت: استاد کي گهرجي ته سبق ۾ ڪمپيوٽر بابت ڪم آيل نون لفظن جي ٻارن کي تصويرن ذريعي سمجهائي ڏئي.

مشق

۱. هيٺين سوالن جا جواب ڏيو:

- (الف) ڪمپيوٽر جي ايجاد ڪڏهن ۽ ڪنهن ڪئي؟
(ب) ڪمپيوٽر ڪهڙن مکيه اصولن وسيلي ڪم ڪري ٿو؟
(ج) ڪمپيوٽر جا مکيه ڪيترا قسم ٿين ٿا؟
(د) سنڌي ٻوليءَ جي ترقي لاءِ ڪمپيوٽر وسيلي ڪهڙيون ڪوششون ورتيون ويون آهن؟

۲. ڪمپيوٽر جي حصن جون تصويرون ڏسي نالا لکو.

۳. هيٺين نون لفظن جي معنيٰ ٻڌايو ۽ جملن ۾ استعمال ڪريو.

جوڙجڪ - حيرت - معلومات - ترقي يافتہ

۴. ٻارو! پنهنجي آتم ڪهاڻي لکي ٻڌايو.

۵. هيٺيان خال ڀريو.

- (الف) ڪمپيوٽر کي ..... مشين جي نالي سان به سڏيو ويندو هو.
(ب) ويهين صديءَ جي سڀ کان وڏي ايجاد ..... آهي.
(ج) ڪمپيوٽر جي ڪم ڪرڻ جا مکيه اصول ..... ۽ ..... آهن.
(د) منهنجا مکيه ..... قسم آهن.

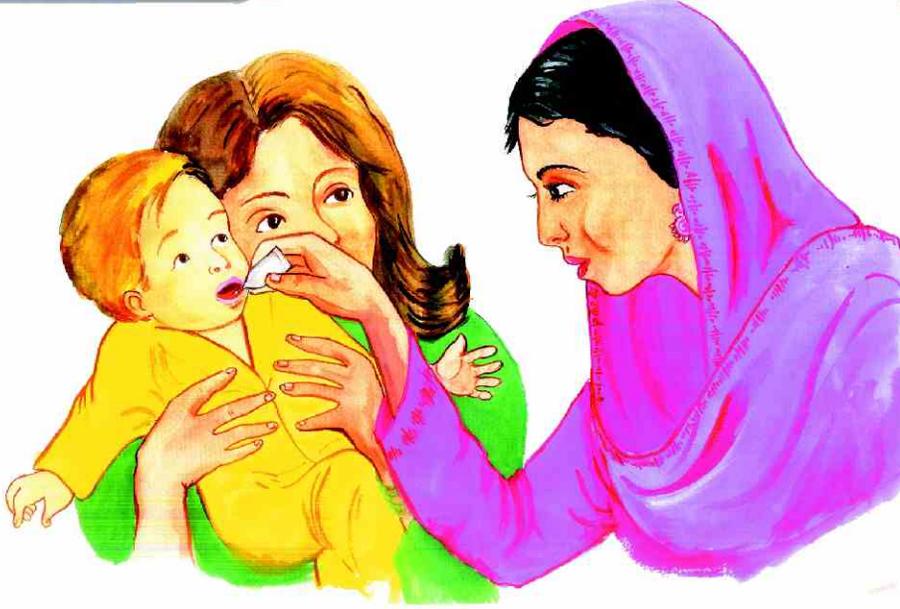
۶. ياد رکو ته آتم ڪهاڻي، 'پنهنجي ڪهاڻي' کي چئبو آهي.

سبق چوڏهون

سڪيا جي حاصلات

- * صحت بابت ڄاڻ حاصل ڪرڻ.
- * سماجي مسئلن بابت رپورٽ لکڻ.
- * جمع ڪي واحد ۽ واحد ڪي جمع ۾ تبديل ڪرڻ.

بيمارين کان بچاءُ جا اپاءُ

حڪومت جي صحت کاتي، ننڍن ٻارڙن کي خطرناڪ بيمارين کان بچائڻ لاءِ سرڪاري اسپتالن ۾ حفاظتي ٽڪن هڻڻ جا مرڪز قائم ڪيا آهن، اتي ٻارن کي پيدائش کان وٺي پنجن سالن جي عمر تائين اهي ٽڪا مفت ۾ لڳايا ويندا آهن. اسپتالن ۾ پوليو جي خطرناڪ بيماريءَ کان بچڻ لاءِ به خاص اپاءُ ورتا ويا آهن. صحت کاتي پاران مقرر ڪيل عملو گهر گهر، توڙي اسڪولن ۾ وڃي ٻارن کي پوليو کان بچاءُ جا ٽڪا پياريندو آهي ته جيئن مستقبل ۾ هن بيماريءَ تي مڪمل ضابطو اچي سگهي.

تازي رپورٽ موجب ڪيترن ڳوٺن ۾ ٻارن کي پوليو ٿيڻ جي اطلاع ملڻ تي صحت کاتي ڊاڪٽرن جي امدادي ٽيم، اتي موڪلي. ڊاڪٽرن ٻارن کي مختلف بيمارين جهڙوڪ ٽي بي، وڏي ڪنگهه، ڳلي جي بيماري، آرٿي، نمونيا، مڏي جي بخار ۽ سائيءَ جي بيماري کان بچاءُ جا ٽڪا لڳايا. ان سان گڏوگڏ پوليو جا ٽڪا پڻ پياريا.

ڊاڪٽرن، ڳوٺن جي ماڻهن کي صحت جي حفاظت جا اصول به ٻڌايا ۽ صحت ۽ تندرستيءَ کي قائم رکڻ لاءِ صفائيءَ بابت به ڄاڻ ڏني. ڊاڪٽر ڳوٺاڻن کي ٻڌايو ته گندي پاڻيءَ کي گهرن ۽ گهٽين ۾ بيھڻ نه ڏجي، پر ان جي نيڪال جو جوڳو بندوبست ڪجي. مڪيون ۽ مچر ڪني پاڻيءَ تي ئي وڌن ٿا ۽ بيمارين جو ڪارڻ بڻجن ٿا. کاڌو صاف سٿرو ۽ تازو کائڻ گهرجي، پاڙوٿو کاڌو کائڻ نه گهرجي. کاڌي کائڻ کان اڳ چڱيءَ ريت هٿ ڌوئجن. ٻارن جي حفاظتي ٽڪن جو ڪورس وقت سر مڪمل ڪرائڻ گهرجي.

ڊاڪٽرن جي ڏنل هدايتن تي ڳوٺاڻن، امدادي ٽيم جا ٿورا مڃيا ۽ صحت جي اصولن تي هلڻ جي مڪمل خاطري ڪرائي.

مشق

۱. هيٺين سوالن جا جواب ڏيو:

- (الف) ٻارن کي ڪهڙي بيماريءَ کان بچڻ جا ڦڙا پياريا ويندا آهن؟
 (ب) ٻارن کي ڪهڙين ڪهڙين بيمارين جا ٽڪا لڳايا ويا؟
 (ج) مڪين ۽ مچرن کان ڪهڙيءَ ريت بچاءُ ڪري سگهجي ٿو؟
 (د) ڊاڪٽرن ڳوٺ جي ماڻهن کي صحت جا ڪهڙا اصول ٻڌايا؟

۲. پنهنجي ڳوٺ جي صفائيءَ جي باري ۾ اخبار لاءِ رپورٽ لکي ڏيکاريو.

۳. هيٺين لفظن کي پنهنجن جملن ۾ ڪم آڻيو:

حفاظتي - آڀاءُ - عملو - اصول - پيدائش

۴. هيٺين لفظن جا جمع ٺاهيو:

واحد	جمع	واحد	جمع
ٽڪو		حڪومت	
بيماري		کاڌو	

۵. ياد رکو ته تندرستي هزار نعمت آهي.

اُستاد لاءِ هدايت: اُستاد ٻارن کي اخباري رپورٽ لکڻ سکاريو.

سکيا جي حاصلات

- * شيخ سعدي جي ڏاهپ پرين ڳالهين کان واقف ٿيڻ.
- * شيخ سعديءَ جي نصيحت پنهنجي لفظن ۾ لکڻ.
- * جملن ۾ صفت جو استعمال سمجهڻ.

شيخ سعديءَ جون ڏاهپ ڀريون ڳالهيون

شيخ سعديءَ جو اصل نالو شرف الدين هو. هن اُن زماني جي بادشاهه، سعد بن زنگيءَ کان متاثر ٿي پنهنجو تخلص ’سعدي‘ رکيو. شيخ سعديءَ ايران جي شهر شيراز جو رهاڪو هو. سندس گهراڻو ديندار هو.

شيخ سعدي ۱۳۳۳ع ۾ ڄائو ۽ ۱۴۳۵ع ۾ گذاري ويو. شيخ سعدي علم حاصل ڪرڻ کان پوءِ ٽيهه سال سير ۽ سفر ۾ گذاريا. هن جا ٻه ڪتاب: گلستان ۽ بوستان مشهور آهن، جن ۾ اخلاقي نصيحتون موجود آهن. انهن مان ڪجهه نصيحت ڀريون ڪهاڻيون هيٺ ڏجن ٿيون.

سُهڻي سلوڪ جو بدلو

ڳالهه ڪندا آهن ته، هڪڙي امير شخص هڪ ڏينهن ڪنهن يتيم ٻارَ جي پير مان ڪنڊو ڪڍيو. جڏهن اهو شخص مري ويو ته ڪنهن ماڻهوءَ کيس خواب ۾ ڏٺو ته هُو باغن ۾ گهمي ڦري رهيو آهي ۽ ڏاڍو خوش نظر اچي پيو. خواب دوران اُن شخص، امير ماڻهوءَ کان پڇيو ته:

”اي امير شخص، ان جو راز ڪهڙو آهي؟ اوهين باغن ۾ گهمو پيا ۽ ڏاڍا خوش پيا نظر اچو.“

امير شخص ورائيو ته:

”ادا! ڳالهه اها آهي ته مون هڪ ڏهاڙي ڪنهن يتيم ٻارَ جي پير مان ڪنڊو ڪڍيو هو. منهنجو اهو ڪم الله سائينءَ کي ايڏو ته پسند آيو، جو هن منهنجي هن ننڍڙي نيڪيءَ جي بدلي مون کي جنت عطا ڪئي، جتي جي باغن ۾ آءُ گهمان پيو.“

ڪفايت شعاري

هڪ ڪنجوس ماڻهو جڏهن مري ويو ته ان جو وارث سندس پُٽ ٿيو. اهو چوڪرو ڏاڍو سخي ثابت ٿيو پنهنجو مال ملڪيت خدا جي راه ۾ خرچ ڪرڻ لڳو. هر وقت سندس گهر ۾ مهمان ڏسڻ ۾ ايندا هئا. هن پنهنجن پراون سڀني کي خوش ڪري ڇڏيو. هڪ ڏاهي شخص کيس نصيحت ڪئي ته، الله جي راه ۾ پلي خرچ ڪجي، پر فضول خرچي نه ڪجي. ڪفايت سان خرچ ڪري، ڏکئي وقت لاءِ ڪجهه بچائي رکجي.

آزادي، غلاميءَ کان بهتر آهي

ڳالهه ڪندا آهن ته هڪڙا ٻه ڀائر هوندا هئا. انهن مان هڪڙو ڀاءُ بادشاهه جو خدمتگار هو ۽ ٻيو محنت مزدوري ڪندو هو. هڪڙي ڏينهن بادشاهه جي خدمت ڪندڙ ڀاءُ، مزدوري ڪندڙ ڀاءُ کي چيو ته، ”ادا! چو نه ٿو تون به مون وانگر بادشاهه وٽ نوڪري ڪرين. اهڙيءَ ريت محنت کان جان چڻي پوندي ۽ سڪيو ستابو به گذاريندين.“ ان تي مزدور ڀاءُ جواب ڏنس ته: دانائن جو قول آهي ته چيلهه ۾ سونو پتو ٻڌي، بادشاهه اڳيان غلامن وانگر هٿ ٻڌي بيھڻ کان بهتر آهي ته ماڻهو رُڪي سڪي کائي، پر آزاد رهي، چو ته ’آزادي غلاميءَ کان بهتر آهي‘.

ٿوري ۾ راضي رهڻ

ڳالهه ڪن ٿا ته، هڪ بادشاهه هو سندس مرڻ کان پوءِ ڪوبه والي وارث ڪونه هو، جيڪو بادشاهي سنڀالي. ان ڪري هن مائوس ٿي وصيت ڪئي ته منهنجي مرڻ کان پوءِ جيڪو شخص سڀ کان پهرين شهر جي دروازي مان داخل ٿئي، ان جي مٿي تي بادشاهي تاج رکيو وڃي ۽ هيءُ ملڪ سندس حوالي ڪيو وڃي.

اتفاق سان بادشاهه جي مرڻ کان پوءِ جيڪو پهريون شخص دروازي مان

داخل ٿيو، اهو هڪ فقير هو، جنهن کي چئين لڳل ڪپڙا پاتل هئا. بادشاهه جي وصيت موجب ملڪ سندس حوالي ڪيو ويو ۽ سمورو شاهي خزانو به کيس مليو. ڪجهه ڏينهن کان پوءِ اميرن سندس حڪم ميجٽ کان انڪار ڪيو ۽ حڪومت ڪمزور ٿيڻ لڳي. اها حالت ڏسي فقير بادشاهه پريشان ٿيڻ لڳو. ان وچ ۾ هڪ دوست ساڻس ملڻ آيو. فقير کي بادشاهه جي صورت ۾ ڏسي، ڏاڍو خوش ٿيو ۽ کيس مبارڪون ڏنائين. فقير دوست کي چيو: ”مون کي مبارڪون نه ڏي، پر افسوس ڪر، ان لاءِ جو جڏهن، هن کان اڳ تو مون کي ڏنو هو ته مون کي فقط مانيءَ جو فڪر هوندو هو، پر هاڻي جڏهن مون کي بادشاهه جي صورت ۾ ڏنو اٿئي ته مون کي پنهنجي پوري ملڪ جو فڪر آهي.“

تڪبر جو انجام

هڪ پيري ڪو غريب شخص، پنهنجي غربت کان تنگ ٿي، ڪنهن امير شخص وٽ پهتو. هن کيس پنهنجو حال ٻڌائي، کانس مدد گهري. امير شخص هو ته شاهوڪار پر دل جو غريب هو. ان ڪري هن غريب کي ڏکا ڏياري، ڪڍي ڇڏيو. الله سائينءَ کي ان امير جي اها حرڪت پسند نه آئي ۽ کيس جلد ئي دولت کان محروم ڪري ڇڏيائين. نوڪر چاڪر کيس ڇڏي هليا ويا. انهن مان هڪ خادم ڪنهن ٻئي امير شخص وٽ وڃي نوڪر بڻيو.

هڪ ڏينهن اهو خادم پنهنجي مالڪ کي ماني ڪارائي رهيو هو، ته ڪنهن فقير اچي دروازي تي صدا هنئي. اهو امير شخص هڪ خدا ترس انسان هو. جنهن پنهنجي خادم کي چيو ته هو سوالِيءَ لاءِ ماني کڻي وڃي. خادم جڏهن کيس ماني ڪارائي موٽيو ته روئندو آيو. مالڪ کانس روئڻ جو سبب پڇيو. هن ورائيو ته: ”منهنجا سائين! جيڪو فقير ڪشتو کڻي پني رهيو هو، سو ڪنهن وقت وڏو دولتمند هو ۽ آءُ وٽس نوڪر هوس. کيس هن حال ۾ ڏسي مون کي تمام گهڻو ڏک پهتو.“

مالڪ خادم کي چيو ته :

”تو پنهنجي اڳئين مالڪ کي ته هڪدم سڃاڻي ورتو، پر ٻڌاءِ ته مون کي ڇو

ڪونه سڃاڻي؟“ مون ڏانهن نهار ۽ سڃاڻڻ جي ڪوشش ڪر. آءُ اهو ئي سوالِي آهيان، جيڪو هڪ ڏينهن تنهنجي مالڪ وٽ خيرات لاءِ آيو هئس. هن مون کي ڏکا ڏئي پنهنجي در تان ڌڪاري ڇڏيو هو. اڄ تو جنهن حال ۾ کيس ڏٺو، اهو سندس انهن بدعملن جو نتيجو آهي.

مشق

۱. هيٺين سوالن جا جواب ڏيو:

- (الف) امير شخص يتيم ٻار جي ڪهڙي ريت مدد ڪئي؟
 (ب) امير شخص کي يتيم ٻار جي پير مان ڪنڊي ڪيڙ جو ڪهڙو بدلو مليو؟
 (ج) جنهن شخص جي هٿ ۾ ڪشتو هو، اهو پهريان ڇا هو؟
 (د) فقير پنهنجي دوست کي ڇا چيو؟

۲. هيٺين لفظن جي معنيٰ لکو ۽ جملن ۾ ڪم آڻيو:
 تخلص - وارث - ڪفايت - قول

۳. شيخ سعديءَ جي ڪا به هڪ نصيحت پنهنجن لفظن ۾ لکي ڏيکاريو.

۴. هيٺ ڏنل لفظ الف- ب - جي ترتيب سان لکو.
 بادشاهه - فقير - اتفاق - غربت - مدد - خادم - تڪبر

۵. هيٺين جملن کي ڌيان سان پڙهو:

✦ انب منو آهي ✦ مرچ ڪڙو آهي ✦ مائي جو ڏرو ته ڏي.

✦ هي ٿري ڊڳو آهي ✦ ان ڊڳهو جانور آهي

ليڪ ڏنل لفظ، گڻ، اوگڻ، قسم، قد ۽ مقدار ظاهر ڪن ٿا.

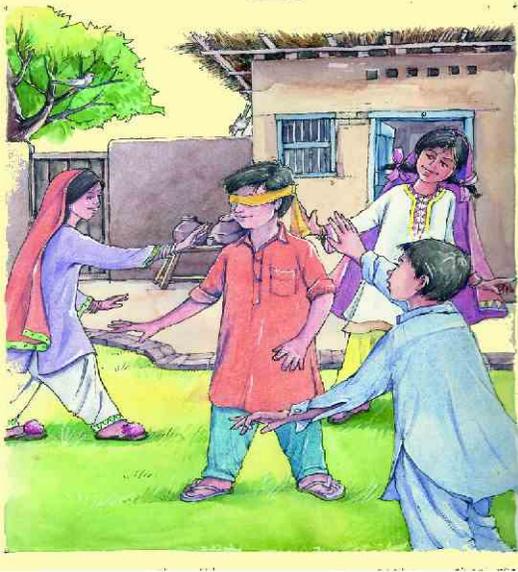
ٻارو: جيڪي لفظ اسم جو گڻ، اوگڻ، قسم، قد ۽ مقدار ڏيکارين، تن کي صفت چئبو آهي.

سڳيا جي حاصلات

- * تندرستيءَ جي اهميت سمجهڻ.
- * بيت سُر ۽ لئ سان پڙهڻ.
- * لفظن جي معنيٰ لکي جملن ۾ ڪم آڻڻ.
- * سٺيون عادتون پرائڻ.
- * ضمير جو سادو استعمال ڪرڻ.

سبق سورھون

تندرستي (بيت)

آهي تندرستي، نعمت هڪ عجيب،
جهڙي شاهوڪار لئ تهڙي ڪاڻ غريب.

مال خزانو ڪيترا، ڪنهن وٽ لڪ هجن،
هيرا موتي اڻ ميا، وٽس پيا رڻ،
پر جي هوندو ڪين ڪي، سگهو تنهن جو ٿن،
ته وٽندو ڪين تنهن ڪي، اهو سارو ڏن.

آهي تندرستي، دولت سڄي سا،
جيءُ خوش جهان خوش، ائين چون ٿا،
اهڙي املهه شيءِ جي، ڳڻتي ڳڻائي،
چڏڻ گهرجي ڪين ڪي، تنهن ڪي ڦٽائي.

گندين عادتن کان، پاسو نت ڪجي،
صفائيءَ تي هر طرح، سدا ڏيان ڏجي.

محمد صديق مسافر

مشق

۱. هيٺين سوالن جا جواب ڏيو:

- (الف) هن بيت مان توهان کي ڪهڙو بند وڌيڪ وڻي ٿو؟
(ب) جيڪو بند توهان کي وڌيڪ وڻي ٿو، اهو ڇو ٿو وڻي؟

۲. هي بيت زباني ياد ڪريو ۽ گڏجي سر سان پڙايو.

۳. هيٺين لفظن جي معنيٰ لکو ۽ جملن ۾ ڪم آڻيو:
تندرستي - ڪاڻ - ٽن - ڏن - وٽس

۴. هيٺ ڏنل ستون مڪمل ڪريو:

* گندين عادتن کان، _____،

_____ سدا ڌيان ڏجي.

۵. هيٺ ڏنل لفظن سان جملا مڪمل ڪريو.

آءُ - اسين - اسان - مون

* _____ شهر وڃان ٿو.

* _____ ڪتاب پڙهون ٿا.

* _____ نوان ڪپڙا ورتا.

* _____ صوف کاڌو.

- * قومي جذبي جي اهميت کي سمجهڻ.
- * لفظن جا ضد ٺاهڻ.
- * مناسب لفظن جي استعمال ۾ ڪم آڻڻ.
- * جملا درست ڪري لکڻ.
- * بچت جي اهميت کي سمجهڻ.
- * حرف جو سادو استعمال ڪرڻ.

قومي جذبو

جنهن ملڪ جي ماڻهن ۾ قومي جذبو ۽ حب الوطني هوندي آهي، انهن جي وطن ڏانهن، دشمن کي اک کڻي نهارڻ جي همت به نه ٿيندي آهي. اهڙا مثال دنيا جي آزاد قومن ۾ گهڻي انداز ۾ ملن ٿا. اسان جي قوم به ۱۹۶۵ع جي جنگ ۾ قومي جذبي جو اهڙو مثال قائم ڪري ڏيکاريو.

اسان جي پاڙيسري ملڪ ڀارت، ۶ سيپٽمبر ۱۹۶۵ع تي، بنا ڪنهن اطلاع جي رات جي اونداهيءَ ۾ اسان جي پياري ملڪ تي حملو ڪري ڏنو. ڀارت جو خيال هو ته، هو ٿورن ئي ڪلاڪن ۾ لاهور فتح ڪري وڌندو، پر اسان جي جانباز فوجين ۽ بهادر شهرين، فولادي ديوار بڻجي، دشمن کي منهن ڏنو ۽ ان کان پوءِ پرپور حملو ڪري کين پوئتي هٽڻ تي مجبور ڪري ڇڏيو.

ڀارتي فوج، ۱۲ سيپٽمبر تي سيالڪوٽ تي سڀ کان وڏو حملو ڪيو. ان حملي ۾ ڀارت جون ٽئڪون رڪ جي ديوار بڻجي، پاڪستان جي سرزمين ڏانهن وڌنديون آيون. هن زبردست حملي کي منهن ڏيڻ لاءِ اسان جي دلير جوانن سر جو سانگو لاهي، ڪجهه ٽئڪون تيزيءَ سان هلائي، ڀارت جي ٽئڪن سان ٽڪرائي، ان کي چڙوچڙ ڪري ڇڏيو.

ساڳئي محاذ تي، ۱۴ سيپٽمبر تي، دشمن جو حملو انتهائي سخت ٿي چڪو هو، حملي ڪندڙ فوج جو تعداد تمام گهڻو هو. هنن وٽ

ٽئنڪون ۽ بڪٽربند گاڏيون پڻ هيون. اُن هوندي به، حملي آورن پاڪستاني بهادر سپاهين جي هٿان سخت شڪست کاڌي.

اسان جي بري فوج سان گڏ هوائي فوج به، ڀارت تي وڏي چستيءَ ۽ ڦڙتيءَ سان بمباري ڪئي، انهيءَ ڪري ڀارتي فوج هار کائي پوئتي هٽي وئي. انهيءَ جنگ ۾ پاڪستان جي بحري فوج به پنهنجو پاڻ ملهايو ۽ ڀارت جي دوارڪا بندر تي بم وسائي، اُن کي تباهه ڪري ڇڏيو.

۱۹۶۵ع واري جنگ ۾، فوج کان سواءِ عام ماڻهن ۽ سول ملازمن به قومي جذبي جو بي مثال اظهار ڪيو. هر هڪ پنهنجي ڪم کي انتهائي ايمانداريءَ سان پورو ڪيو. ڪيترائي ماڻهو مجاهد بڻجي محاذن تي جنگ لڙڻ لاءِ فوجين سان ڪلهو ڪلهي ۾ ملائي وڃي بيٺا.

پاڪستاني عوام اُن ڏکئي وقت ۾ حڪومت جي دل کولي مالي مدد پڻ ڪئي. شاهوڪار ماڻهن ته تمام گهڻو پئسو ڏنو، پر غريب ۽ پورهيت ماڻهن به، پنهنجي ڪجهه ڏينهن جي ڪمائيءَ ۽ بچت قومي حفاظتي فنڊ ۾ جمع ڪرائي. اهڙيءَ طرح اسڪولي ٻارن به پنهنجي حال سارو ڪجهه نه ڪجهه چندي ۾ ڏنو.

اسان کي گهرجي ته پنهنجي ڪمائيءَ مان ٿورو ڪجهه بچائي رکون ته جيئن ڏکئي وقت ۾ ملڪ ۽ قوم جي مدد ڪري سگهون. چاڪاڻ ته پئسو يا دولت اهڙي شيءِ آهي، جيڪا انسان کي هر وقت ڪم اچي سگهي ٿي. انهن ڳالهين تي عمل ڪري اسان ملڪ ۽ قوم جي خدمت ڪري سگهون ٿا.

اسان سڀني کي گڏجي پنهنجي پياري وطن جي تعمير ۽ ترقيءَ ۾ حصو وٺڻ گهرجي ته جيئن ملڪ جو ماڻ مٿانهون ٿئي.

مشق

۱. هيٺين سوالن جا جواب ڏيو:

- (الف) ۱۹۶۵ع واريءَ جنگ ۾ اسان جي ملڪ تي ڪنهن حملو ڪيو؟
 (ب) پاڪستان جي فوج ۱۹۶۵ع واريءَ جنگ ۾ ڪهڙي بهادري ڏيکاري؟
 (ج) پاڪستان جي عوام اُن وقت حڪومت جي ڪهڙي مدد ڪئي؟
 (د) پاڪستان جي بحري فوج، ڀارت جي ڪهڙي بندر تي حملو ڪيو؟
 (هه) بچت ڪرڻ جو ضروري آهي؟

۲. هيٺ ڏنل لفظن جا ضد لکو:

لفظ	ضد	لفظ	ضد
گهڻو		آزاد	
غريب		جنگ	
دشمن		ڪامياب	

۳. هيٺين لفظن جي معنيٰ لکي جملن ۾ ڪم آڻيو:

حب الوطني - اطلاع - همت - فولادي - محاذ

۴. هيٺ ڏنل جملا درست ڪري لکو:

- مون ڪتاب ڦاڙي آهي.
- چوڪري ڊوڙي ٿو.
- گلاس پڇي پئي.

۵. هيٺ ڏنل لفظ جملن ۾ ڪم آڻيو:

جا - جو - جي

مثال طور: اسان جا گهر سُهڻا آهن.

- اڪبر..... ڪتاب کڻي ڏي.
- اوهان..... گهر ڪمبيونر آهي؟
- اهي اسان..... ڪتاب آهن.

ياد رکو ته: سياڻن چيو آهي ته، ”اهو ڪي ڪجي جو مينهن وسندي ڪم اچي.“

سڀا جي حاصلات

- * ٻوڏن ۽ قدرتي آفتن جي جاڻ حاصل ڪرڻ.
- * ڏکڻي وقت ۾ متاثرن جي مدد ڪرڻ.
- * نوان لفظ سکڻ ۽ جملن ۾ ڪم آڻڻ.
- * لفظن جا ضد ٺاهڻ.
- * هاڪاري ۽ ناڪاري جملن ۾ فرق سمجهڻ.

سبق ارڙهون

وڏي ٻوڏ

۲۰۱۰ع ۾، سنڌ ۾ وڏي ٻوڏ آئي، سنڌو درياھ تي گڏو بئراج وٽ تعمير ٿيل ٽوڙي ۽ وارو بند، درياھ جي پاڻيءَ جو دٻاءُ نه سھي ٿئي پيو. بند ٽٽڻ جي ڪري درياھ جو پاڻي اٽلي پيو ۽ ڏسندي ڏسندي وڏي ٻوڏ جي صورت اختيار ڪري ويو، جنھن وڏي تباهي آندي.

ٻوڏ دوران حڪومت انساني حياتين کي بچائڻ لاءِ ڪيتريون ڪوششون ورتيون. ڳوٺن ۽ شھرن ۾ ڪيتريون ئي امدادي ٽيمون اُماڻيون ويون، جن لکين انساني جانيون بچائي کين محفوظ ماڳن تي پهچايو.

ھن ٻوڏ دوران نئشنل ڊزاسٽر مئنيجمينٽ اٿارٽي جي ڪارڪنن سان گڏ ملڪ جي ٻري، بحري ۽ ھوائي فوج جا جوان به شامل ھئا. ماڻھن کي محفوظ ھنڌن تي پهچائڻ لاءِ بيٽرين ۽ ھيلڪاپٽرن جو استعمال به ڪيو ويو.

سنڌ گريجوئيٽس ائسوسيئيشن ۽ ان کان سواءِ ھلال احمر، ٻين سماجي ڀلائيءَ جي رضاڪارن، عوامي نمائندن ۽ سرنديءَ وارن ماڻھن پنھنجي وسان ڪونہ گھٽايو. ٻوڏ متاثر ماڻھن کي بچائيندي ڪيترا ڪارڪن

زخمي به ٿي پيا، پر پنهنجو قومي فرض نپائيندي تاريخ جو حصو بڻجي ويا. هن ٻوڏ دوران سنڌ جو اهڙو ڪو ماڻهو نه هو، جنهن ٻوڏ ستايلن جي مدد نه ڪئي هجي. ٻوڏ جي متاثر ماڻهن کي کاڌ خوراڪ ۽ مالي مدد پڻ ڏني ويئي. ان کانسواءِ کين گهر به اڏائي ڏنا ويا ته جيئن هو ٻيهر پنهنجن اباڻن اجهن ۾ وڃي آباد ٿين.

مشق

۱. هيٺين سوالن جا جواب ڏيو:

(الف) سنڌ ۾ وڏي ٻوڏ ڪڏهن آئي؟

(ب) اها ٻوڏ ڪهڙو بند تڻڻ سبب آئي؟

(ج) توڙي ۽ وارو بند ڪٿي آهي؟

(د) ٻوڏ دوران ڪهڙن ڪهڙن ادارن فلاحِي ڪمن ۾ حصو ورتو؟

(ه) ٻوڏ ستايل ماڻهن جي ڪهڙي ريت مدد ڪئي وئي؟

۲. سنڌ ۾ آيل وڏي ٻوڏ دوران مختلف ادارن جي ڪيل خدمتن جو مختصر احوال لکو:

۳. هيٺ ڏنل نون لفظن جي معنيٰ لکي، پنهنجن جملن ۾ ڪتب آڻيو:

بند - متاثر - رضاڪار - فلاحِي - ڪارڪن

۴. هيٺين لفظن جا ضد لکو:

لفظ	ضد	لفظ	ضد
حياتي		جديد	
خانگي		گڏ	

۵. هاڪاري جملن کي ناڪاري جملن ۾ تبديل ڪيو:

جيئن: آءُ اڄ اسڪول ويندس: آءُ اڄ اسڪول نه ويندس.

----- + هي منهنجو دوست آهي

----- + اسين راڻي باغ گهمڻ وڃون ٿا

----- + هوءَ بئڪ ڏانهن ويئي

ياد رکو: ٻوڏن، برساتن، طوفانن ۽ زلزلن ۾ متاثر ماڻهن جي مدد ڪرڻ

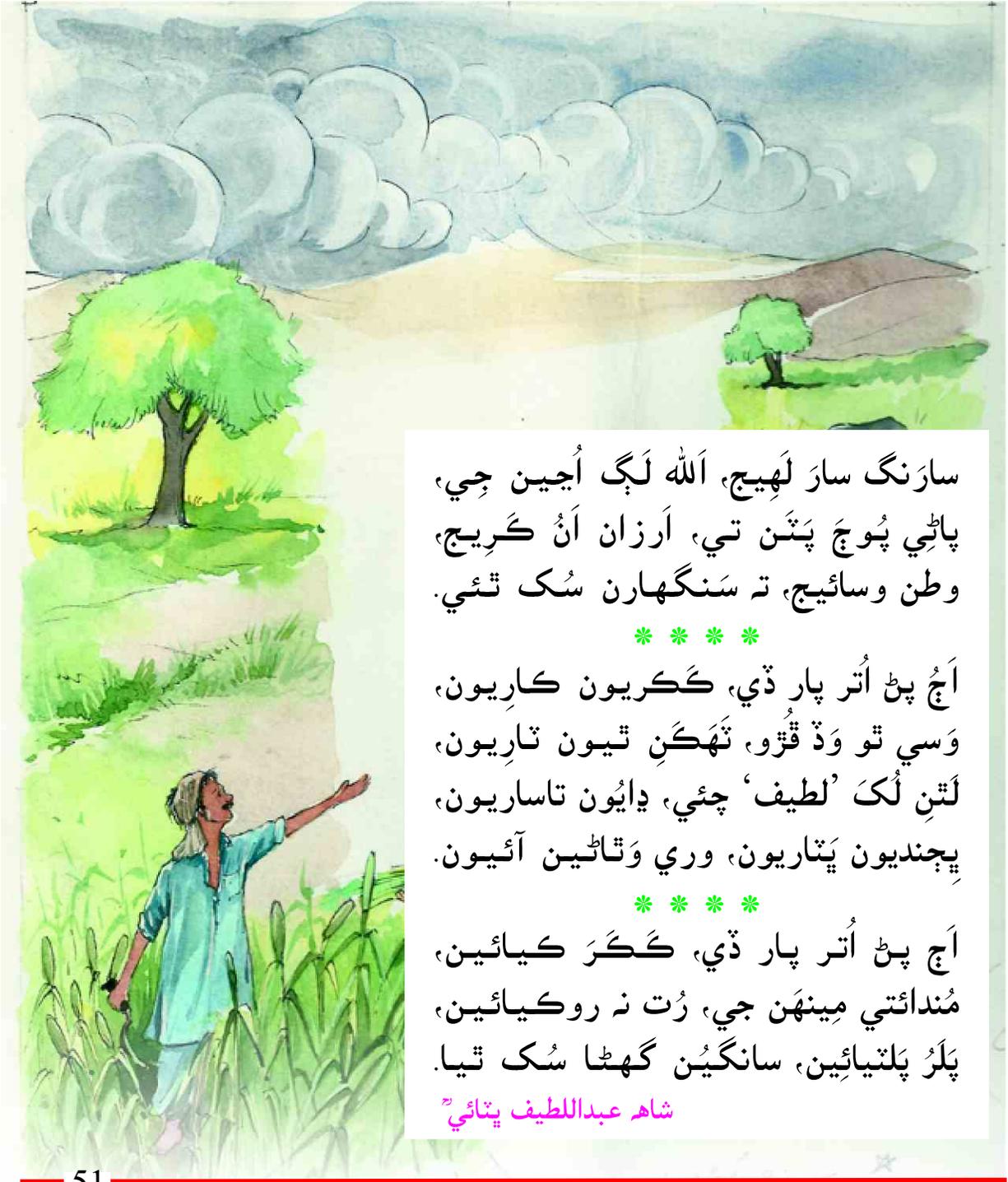
اسان سڀني جو اخلاقي فرض آهي.

استاد لاءِ هدايت: استاد ٻارن کي قدرتي آفتن کان بچاءُ بابت آگاهي ڏئي.

سڪيا جي حاصلات

- * بيت سُر ۽ لئه سان پڙهڻ
- * سارنگ / وسڪاري جي اهميت کان واقف ٿيڻ
- * حرف ندا جو سادو استعمال سگهڻ.
- * هر آواز لفظن جو استعمال ڪرڻ.

مُندائتا مينهن (بيت)

سارنگ سار لهيج، الله لڳ اُجين جي،
پاڻي پوڄ پتن تي، ارزان ان ڪريج،
وطن وسائيج، ته سنگهارن سُڪ ٿئي.

* * * *

اڄ پڻ اتر پار ڏي، ڪڪريون ڪاريون،
وسي تو وڌ ڦڙو، تهڪن ٿيون تاريون،
لتن لڪ لطيف چئي، ڍاڻون تاساريون،
پچنديون پتاريون، وري وٽائين آڻيون.

* * * *

اڄ پڻ اتر پار ڏي، ڪڪر ڪيائين،
مندائتي مينهن جي، رت نه روڪيائين،
پلر پلتيائين، سانگين گهڻا سُڪ ٿيا.

شاهه عبداللطيف ڀٽائي

مشق

۱. هيٺين سوالن جا جواب ڏيو:

- (الف) هن بيت مان اوهان کي ڪهڙو بند وڌيڪ پسند آهي؟
(ب) جيڪو بند توهان کي وڌيڪ وڻي ٿو، اهو ڇو ٿو وڻي؟
(ج) هن بيت ۾ شاعر ڪهڙين ڳالهين جو ذڪر ڪيو آهي؟

۲. هي بيت سُر ۽ لئه سان پڙهي ٻڌايو:

۳. هن بيت ۾ شاهه عبداللطيف ڀٽائيءَ جن قدرتي نظارن جو ذڪر ڪيو آهي، انهن کي پنهنجن لفظن ۾ لکي ڏيکاريو.

۴. هيٺين لفظن جي معنيٰ ٻڌايو ۽ لکو:

سارنگ - سار - ارزان - سنگهار - تاساريون - ڍايون

۵. هيٺين لفظن جا هم آواز لفظ لکو:

- * لهيج .....
* تاريون .....
* پار .....

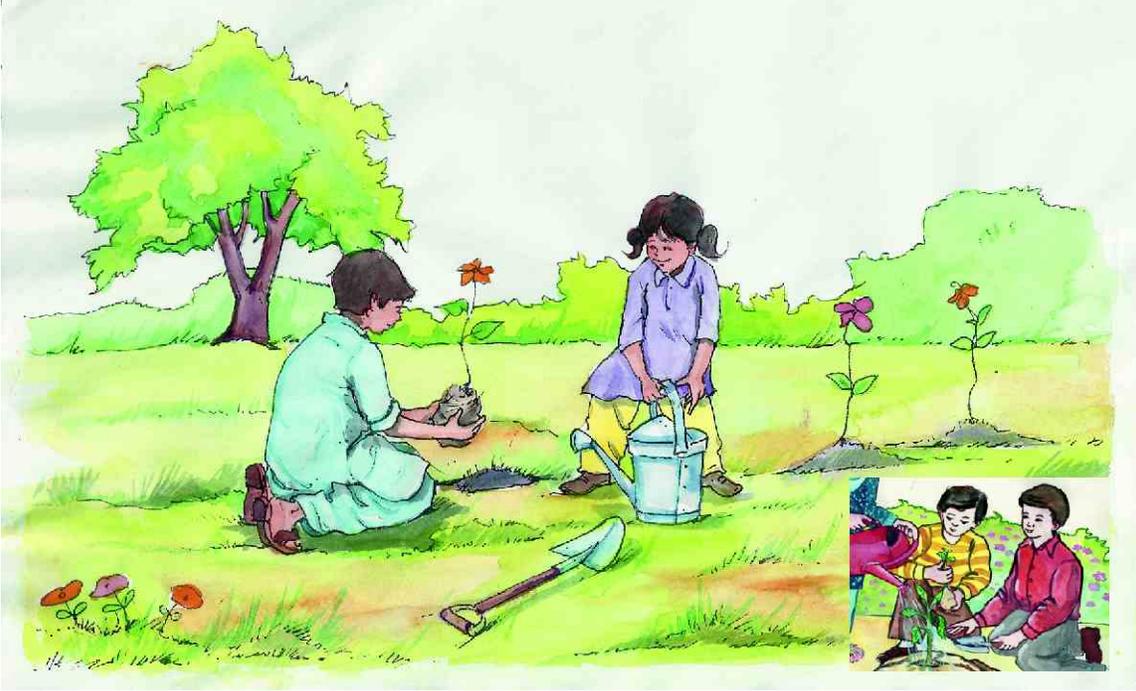
۶. هيٺ ڏنل نون لفظن مان ڪي به پنج جملا ٺاهيو:

- ✦ واھ واھ ✦ افسوس
✦ بلي بلي ✦ شاباس ✦ او
(۱) واھ واھ ! تو ته نوان ڪپڙا پاتا آهن.
(۲) افسوس ! .....
(۳) بلي بلي ! .....
(۴) شاباس ! .....
(۵) او ! .....

سڳيا جي حاصلات

- * ماحول کي صاف رکڻ جي اهميت سمجهڻ.
- * ماحول جي اهميت بابت مختصر مضمون لکڻ.
- * ماحول بابت پاڻ ۾ گفتگو ڪرڻ.

ماحول جي صفائي

اڄ استاد ڪلاس ۾، ٻارن کي ماحول جي صفائيءَ بابت ڄاڻ ڏيندي ٻڌايو ته، ڌرتيءَ جي سُونهن ساهه وارن سان آهي. اهي لکين سالن کان ڌرتيءَ جي قدرتي ماحول کي برقرار رکيو اچن. هُن ٻارن کي وڌيڪ سمجهاڻي ڏيندي ٻڌايو ته، ماحول جي تبديليءَ جي ڪري جاندار ڪيترن ئي مرحلن مان گذريا آهن. انساني سلامتيءَ لاءِ ماحول کي صاف سٿرو رکڻ ضروري آهي. جيڪڏهن ماحول صاف سٿرو نه هوندو ته انساني زندگيءَ کي نقصان رسندو ۽ ڪيتريون ئي بيماريون جنم وٺنديون.

استاد اهو به ٻڌايو ته، اسان جي ماحول ۾ گدلاڻ جو مُڪيه ڪارڻ ڪاربان ڊاءِ آڪسائيڊ گئس جو وڌڻ آهي. اڄڪلهه دنيا ۾ انجڻ وارين گاڏين جو واهپو وڌي ويو آهي. جيڪي پيٽرول، ڊيزل ۽ گئس تي هلنديون آهن. انهن

مان نڪرندڙ ڪارو دونهون، ماحول ۾ گدلاڻ جو سبب بنجي ٿو. اهو دونهون ڪيترين ئي خطرناڪ گئسن سان ملي نهي ٿو. ڪارخانن ۽ فيڪٽرين مان نڪرندڙ دونهون ۽ زهريلو پاڻي، صاف سٿري ماحول ۾ شامل ٿي، ان کي خراب ڪريو ڇڏي. اسان کي پنهنجي ماحول کي صاف سٿرو رکڻ لاءِ دونهون ڇڏيندڙ گاڏين جو استعمال نه ڪرڻ گهرجي. ڪارخانن ۽ فيڪٽرين کي شهرن جي آبادين کان پري قائم ڪجي. وڻن ۽ ٻوٽن کي وڍڻ نه گهرجي. وڏ کان وڏ وڻ ۽ ٻوٽا پوکڻ گهرجن، چوٽه وڻ ۽ ٻوٽا آڪسيجن خارج ڪن ٿا، جيڪا اسان کي ساهه کڻڻ ۾ مدد ڪري ٿي ۽ ڪاربان ڊاءِ آڪسائيڊ جي مقدار کي گهٽائي ٿي.

ڪلاس جي هڪ شاگرد شڪيل احمد استاد جي سمجهاڻيءَ تي عمل ڪري، دوستن سان گڏجي پنهنجي ڳوٺ ۾ وڻڪاريءَ جي مهم هلائي ۽ اُتي وڻ ۽ ٻوٽا پوکيا. وڻن ۽ ٻوٽن سڄي ڳوٺ کي خوبصورت بنائي ڇڏيو. اهڙيءَ ريت هن شاگرد جي ننڍڙيءَ ڪوشش سان سندس ڳوٺ جو ماحول بهتر ٿي ويو.

مشق

۱. هيٺين سوالن جا جواب ڏيو:

- (الف) ماحول جي سونهن ڇا سان آهي؟
(ب) ماحول کي صاف سٿرو رکڻ لاءِ ڇا ڪرڻ گهرجي؟
(ج) وڻ ٻوٽا انسان جي زندگيءَ لاءِ ڏينهن جو ڪهڙي مفيد گئس خارج ڪن ٿا؟
(د) وڻ ٻوٽا ڇو پوکڻ گهرجن؟

۲. ماحول جي بهتريءَ لاءِ پاڻ ۾ گفتگو ڪريو.

۳. هيٺ ڏنل نون لفظن کي پنهنجن جملن ۾ استعمال ڪريو:

ماحول - سونهن - مقدار - وڻڪاري - خوبصورت

۴. مناسب لفظ چونڊي لکو:

پاڻي - آبادي - ماحول - وڻ - گئس

صاف ..... شهري ..... زهريلو .....
ڪاربان ڊاءِ آڪسائيڊ ..... پوکڻ .....

۵. هيٺ ڏنل خال ڀريو:

- (الف) ڌرتيءَ جي سونهن ..... سان ئي آهي.
(ب) ماحول ۾ گدلاڻ جو سبب ..... گئس آهي.
(ج) ساهه کڻڻ ۾ ..... گئس مدد ڪري ٿي.
(د) وڻ ۽ ٻوٽا ..... گئس خارج ڪن ٿا.
(ه) شڪيل احمد پنهنجي ڳوٺ ۾ دوستن سان گڏجي ..... پوکيا.

- * لوڪ آکاڻي، بابت ڄاڻڻ.
- * لوڪ آکاڻي ٻڌڻ ۽ ٻڌائڻ.
- * سبق مان اسر عام ۽ خاص جا لفظ چونڊڻ.
- * مذڪر ۽ مؤنث ٺاهڻ.
- * حرف جملي جو استعمال ڪرڻ.

قصو بادشاهه ۽ وزير جو

ڳالهه ٿا ڪن ته ڪنهن ملڪ جي بادشاهه وٽ هڪ تمام ڏاهو وزير هوندو هو. هڪ ڏينهن اوچتو اهو وزير وزارت ڇڏي هليو ويو، هو هڪ جهنگ ۾ وڃي رب پاڪ جي عبادت ڪرڻ لڳو. بادشاهه سندس جاءِ تي هڪ نئون وزير مقرر ڪري ڇڏيو.

هڪ ڏينهن بادشاهه کي وزير ياد آيو ۽ نئين وزير کان پڇيائين ته: ”اسان جي اڳوڻي وزير جو ڪهڙو حال آهي؟“ نئين وزير ورندي ڏني ته: ”بادشاهه سلامت! هو جهنگ ۾ رهي ٿو ۽ الله پاڪ جي عبادت ۾ ايترو ته مشغول آهي، جو ڪنهن وٽ اچي وڃي ئي ڪونه.“ اهو ٻڌي بادشاهه پنهنجي نئين وزير کي ساڻ ڪري اڳوڻي وزير سان ملڻ لاءِ جهنگ ڏانهن روانو ٿيو.

جڏهن اهي وٽس پهتا ته بادشاهه ڪانئس پڇيو ته: ”تون اسان کي ڇو ڇڏي، هن جهنگ ۾ اڪيلو اچي ويٺو آهين.“ وزير ورائيو ته: ”بادشاهه سلامت! اوهان کي ڇڏڻ جا مون وٽ ڪيترائي سبب هئا.“

پهريون هي ته جڏهن توهان گفتگو ڪندا هئا، ته مون کي بيهي جواب ڏيڻو پوندو هو. هاڻي مون کي هڪ اهڙو بادشاهه مليو آهي، جنهن مون کي عبادت ڪرڻ وقت به ويهڻ جي اجازت ڏئي ڇڏي آهي.

ٻيو سبب اهو هو ته، جڏهن توهان ڪو طعام وغيره کائيندا هئا ته مون کي اوهان آڏو حاضريءَ ۾ بيهي هر طرح جو خيال رکڻو پوندو هو. هاڻي مون کي اهڙو بادشاهه مليو آهي. جيڪو مون کي خود ڪارائي ٿو.

ٽيون سبب اهو هو ته جڏهن اوهان آرام ڪندا هئا، تڏهن آءٌ اوهان مٿان پهرو ڏيندو هوس ۽ هاڻي آءٌ سمهندو آهيان ته منهنجو بادشاهه منهنجي نگهباني ڪندو آهي.

اڳي مون کي هميشه اهو خوف رهندو هو ته، اوهان جي مرڻ کان پوءِ متان اوهان جا دشمن مون کي ماري نه ڇڏين، پر هاڻي مون کي اهو خوف ناهي، ڇو ته هيءُ بادشاهه هميشه قائم ۽ دائم رهڻ وارو آهي.

اوهان وٽ مون کي اهو خوف رهندو هو ته، جيڪڏهن مون کان ڪا غلطي ٿي وئي ته اوهان مون کي معاف نه ڪندا، پر هاڻي منهنجو بادشاهه ايڏو ته ٻاجهارو آهي، جو هزارين غلطيون معاف ڪري ڇڏيندو آهي. بادشاهه وزير جون ڳالهيون ٻڌي لاجواب ٿي واپس موٽي ويو.

مشق

۱. هيٺين سوالن جا جواب ڏيو:

(الف) هن ڪهاڻيءَ ۾ ڪنهن جو قصو بيان ڪيو ويو آهي؟

(ب) وزير، بادشاهه کي ڇو ڇڏي ويو؟

(ج) بادشاهه نئين وزير کان اڳوڻي وزير بابت ڇا پڇيو؟

(د) نئين وزير بادشاهه کي ڪهڙو جواب ڏنو؟

(هه) بادشاهه ۽ اڳوڻي وزير جي ملاقات جو احوال ٻڌايو؟

۲. هيٺين لفظن جي معنيٰ لکي جملن ۾ ڪم آڻيو:

ڏاهو - ورائيو - مشغول - نگهباني - گفتگو

۳. هن ڪهاڻيءَ مان اسان کي ڪهڙو سبق ملي ٿو؟
بارو اوهان کي ٻي ڪا اهڙي ڪهاڻي ياد هجي ته ٻڌايو.

۴. هن سبق مان اسم خاص ۽ اسم عام ڳولي ڌار ڌار ڪري لکو:

۵. مذڪر جا مؤنث لکو:

مؤنث	مذڪر
	بادشاه
	ڏاهو
	مرد
	شهزادو

۶. * اڪبر ۽ رائي گڏ پڙهندا آهن.

* آءُ اڃان ها پر گاڏي ڪونه ملي.

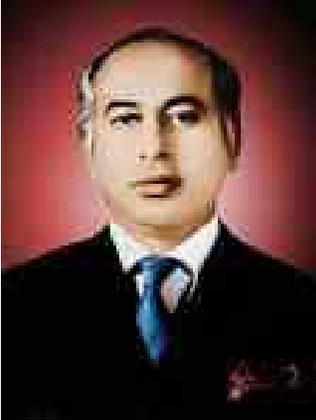
* استاد چيو ته سڀاڻي موڪل آهي.

مٿي ڄاڻايل جملن ۾ '۽'، 'پر'، 'ته' اهڙا لفظ آهن، جيڪي ٻن لفظن يا جملن کي جوڙين ٿا. انهن کي حرف جملو چئبو آهي. انهن لفظن مان ٻيا ڪي جملا ٺاهي ڏيکاريو.

سکيا جي حاصلات

- * ذوالفقار علي ڀٽي بابت ڄاڻ حاصل ڪرڻ.
- * نون لفظن کي جملن ۾ استعمال ڪرڻ.
- * مناسب لفظ ڳولي خال ڀرڻ.

قائدِ عوام ذوالفقار علي ڀٽو

سنڌ ۾ ڪيترائي ڏاها ۽ عظيم انسان ٿي گذريا آهن. ذوالفقار علي ڀٽو به انهن مان هڪ ڏاهو انسان هو. هُو قانون جو ماهر ۽ قابل سياستدان هو.

ذوالفقار علي ڀٽي، لاڙڪاڻي ضلعي ۾، تعلقي رتيديري جي ڳوٺ ڳڙهي خدابخش ۾ سر شاهنواز ڀٽي جي گهر ۾ ۵ جنوري ۱۹۲۸ع تي جنم ورتو.

ذوالفقار علي ڀٽو، ننڍپڻ کان ئي ذهين ۽ محنتي

هو. هن ابتدائي تعليم، ممبئيءَ جي 'ڪئٿيڊرل اسڪول' مان حاصل ڪئي. اڳتي هلي آمريڪا جي رياست ڪئليفورنيا جي شهر برڪلي ۾ پڙهيو.

هو اعليٰ تعليم حاصل ڪرڻ لاءِ آڪسفورڊ يونيورسٽي انگلنڊ ۾ پڙهڻ ويو، جتان قانون جي وڏي ڊگري حاصل ڪري وطن واپس وريو ۽ اچي ملڪ جي خدمت ڪيائين. ڀٽو صاحب حڪومت جي ڪيترن ئي وڏن عهدن تي رهيو. ۱۹۶۳ع ۾ پرڏيهي وزير جي حيثيت ۾، پاڙيسري ملڪن سان، دوستيءَ وارا لاڳاپا مضبوط ڪيائين.

ذوالفقار علي ڀٽو پاڪستان پيپلز پارٽيءَ جو باني هو. هُو ۱۹۷۱ع جي چونڊن ۾ شاندار ڪاميابي حاصل ڪري ملڪ جو چوٿون صدر بڻيو. کيس ملڪ جي ترقيءَ جو سدائين اڻو رهندو هو.

ذوالفقار علي ڀٽو جڏهن پاڪستان جو وزيراعظم بڻيو ته هن ملڪ کي سگهارو بڻايو ۽ ملڪ جي سمورن شعبن ۾ سدارا آندا جنهن ڪري تعليم، صحت ۽ صنعت جي ميدان ۾ ملڪ وڏي ترقي ڪئي.

هن اسلامي ملڪن ۽ پاڙيسري ملڪن سان ناتا بهتر بنايا. هن ۱۹۶۲ع ۾ قومي اسيمبليءَ ۾ سنڌي ٻوليءَ جي قدامت ۽ شاهوڪاريءَ بابت تاريخي تقرير ڪئي ۽ ملڪ کي ۱۹۶۳ع جو نئون جمهوري آئين ڏنو. هن عوام ۾ سماجي شعور پيدا ڪيو. کيس عوام 'قائد عوام' جو لقب ڏنو.

ذوالفقار علي ڀٽو، انتهائي ذهين ۽ مضبوط ڪردار جو مالڪ هو. سن ۱۹۶۶ع ۾، ملڪ جي آمر حاڪم ضياءَ الحق سندس حڪومت جو تختو اونڌو ڪري، مٿس الزام مڙهي، کيس ۴ اپريل ۱۹۷۹ع تي قاسميءَ تي چاڙهي شهيد ڪيو ويو. قائد عوام ذوالفقار علي ڀٽي کي اڄ به پاڪستان جو عوام روشن خيال ۽ غريبن جو هڏوڪي سمجهي، ياد ڪري ٿو.

مشق

۱. هيٺين سوالن جا جواب ڏيو:

- (الف) ذوالفقار علي ڀٽو ڪٿي پيدا ٿيو؟
- (ب) ذوالفقار علي ڀٽي ابتدائي تعليم ڪٿان حاصل ڪئي؟
- (ج) ذوالفقار علي ڀٽو ڪهڙي سن ۾ ملڪ جو صدر ٿيو؟
- (د) سندس شهادت ڪهڙي تاريخ تي ٿي؟
- (هه) ذوالفقار علي ڀٽي کي 'قائد عوام' چوڻو سڏيو وڃي؟

۲. شهيد ذوالفقار علي ڀٽي جي ملڪي خدمتن بابت ڪجهه بيان ڪريو.

۳. هيٺين نون لفظن جي معنيٰ ٻڌايو:

قابل - مضبوط - قائد عوام - هڏوڪي - اونو

۴. هيٺ ڏنل خال ڀريو:

- * شهيد ذوالفقار علي ڀٽو هڪ ..... انسان هو.
- * هو اعليٰ تعليم حاصل ڪرڻ لاءِ ..... يونيورسٽي ۾ پڙهڻ ويو.
- * ذوالفقار علي ڀٽو انتهائي ذهين ۽ ..... ڪردار جو مالڪ هو.
- * ذوالفقار علي ڀٽي کي ۴ اپريل ..... ع ۾ شهيد ڪيو ويو.

۵. ياد رکو:

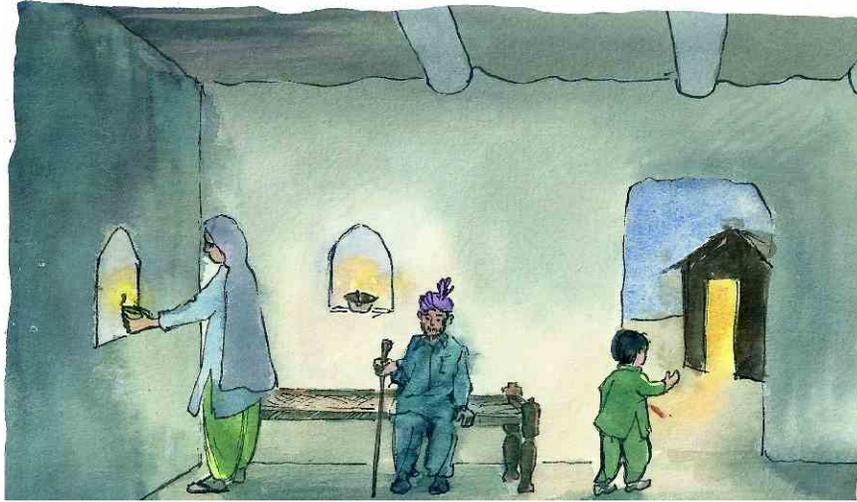
شهيد ذوالفقار علي ڀٽي جي آخري آرامگاهه سندس اباڻي ڳوٺ 'ڳڙهي خدا بخش' ۾ آهي.

سکيا جي حاصلات

- * سُر ۽ لئڻ سان بيت پڙهڻ.
- * ڏيئي جي اهميت سمجهڻ.
- * نظر ڪورس ۾ پڙهڻ.
- * لفظن جي معنيٰ ۽ هر آواز لفظن جو استعمال ڪرڻ.

سبق ٽيويهون

ڏيئو (نظر)

گڪائن گهرن کي تون روشن ڪرين ٿو،
غريبن جي چُونرن کي گلشن ڪرين ٿو،
لٽي سجِ عيان پنهنجو جوپن ڪرين ٿو،
سحر تائين هر جا نشيمن ڪرين ٿو،
مزورن ۽ ڪڙمين سان همڪارُ آهين،
فقيرن جي مجلس جو سينگارُ آهين.

سڙي تون ٻين کي ڏٺين ٿو سُهائي،
رڪيل تو ۾ ڪيڏي نه آهي چڱائي،
پري کان منجهيل جي ڪرين رهنمائي،
ڏيئا تو ۾ آهي سراسر سچائي،
سچو دوست، دشمن تي دلسوز آهين،
سچائيءَ سان سڀ جو شب افروز آهين.

هوا ساڻ سر لات جو ٿو جُهڪائين،
 ٿو نوڙت ڪندي پنهنجي جیوت بچائين،
 حیاتیءَ جو مقصد سڄو ٿو ٻڌائين،
 ٻين لاءِ پنهنجو ٿو تن من جلائين،
 جلي جي ٻين کي سُهائو ڏين ٿا،
 لکين گهور تن تان، پتنگا ٿين ٿا.

ليکراج ڪشچند عزيز

مشق

۱. هيٺين سوالن جا جواب ڏيو:

(الف) هن بيت جو ڪهڙو بند اوهان کي پسند آهي، ۽ ڇو؟
 (ب) جلي جي ٻين کي سُهائو ڏين ٿا، ان جو مطلب ڇا آهي؟

۲. هيءُ بيت زباني ياد ڪريو ۽ گڏجي سر سان ٻڌايو.

۳. هيٺين لفظن جي معنيٰ ٻڌايو:

گلشن - عيان - سحر - نشيمن - جوپن - جیوت

۴. هيٺين لفظن جا هم آواز لفظ ٻڌايو:

جيئن: سينگار - همڪار

	گلشن
	سُهائي
	دلسوز
	جُهڪائين
	ٻڌائين

- * خلق جي خدمت جو جذبو پيدا ٿيڻ.
- * سادي جملي جي جوڙجڪ ڪرڻ.
- * فاعل ۽ مفعول جي سادي استعمال سان جملا جوڙڻ.

خلق جي خدمت

هڪ شخص رات جو پنهنجو آرام ڦٽائي، ماڻهن جو حال احوال ڄاڻڻ لاءِ مديني جي گهٽين ۾ گهمي رهيو هو ته اوچتو هڪ گهر مان ٻارن جي روئڻ جو آواز آيو. اهو شخص اُن گهر جي آڏو ڪن ڏيئي بيهي رهيو. اندران هڪ عورت جو آواز سندس ڪن تي پيو، جيڪا چئي رهي هئي ته ٻچا! ”ديگڙي چڙهي پئي آهي، کاڌو پڇي ته توهان کي ڪارايان ٿي.“ اهو ٻڌندي ئي اُن شخص در کڙڪايو ۽ عورت کان ٻارن جي روئڻ جو سبب پڇيو. عورت روئندي روئندي جواب ڏنو ته ”منهنجو مڙس جنگ ۾ شهيد ٿي ويو آهي. اسان جي سنڀال لاءِ ڪو به ناهي ۽ وقت جو خليفو به اسان جي سار نٿو لهي. گهر ۾ کاڌي لاءِ ڪجهه ڪونهي، ٻارن کي دلآسي ڏيڻ لاءِ نلهي ديگڙي چاڙهيو ويئي آهيان. ٻار روئي روئي سمهي پوندا.“ اهو ٻڌي اهو شخص يڪدم موٽي اچي بيت المال مان کاڌي جو گچ سامان کڻي، مائيءَ جي گهر ڏانهن وڃڻ لڳو ته بيت المال جي ملازم چيس ته سائين آءُ اهو ٻار توهان کي ڪٿائي ٿو هلان، ان شخص کيس جواب ڏنو ته ”چا قيامت ۾ به منهنجو ٻار تون ڪٿندين.“ اهو چئي پاڻ سامان کڻي، سڌو عورت جي گهر پهتو ۽ پنهنجي روبرو کاڌو تيار ڪرائي ٻارن کي ڪارايائين. عورت ان شخص کي دعا ڏيندي چيو ته ”ڪاش! خليفو تون هجين ها.“ اهو ٻڌي ان شخص چيس ته پيڻ، مون کي معاف ڪر، خليفو آءُ ئي آهيان.

ٻارو! اوهان کي خبر آهي ته اهو مددگار خليفو ڪير هو؟ اهو خليفو حضرت عمر رضي الله عنه هو. جنهن غريبن ۽ مسڪينن جي هر ڏکئي وقت ۾ مدد ڪئي.

اسان کي جڳائي ته اسين به سدائين خلق جي خدمت جو اُونو رکون.

مشق

۱. هيٺين سوالن جا جواب ڏيو:

- (الف) حضرت عمرؓ مديني جي گهٽين ۾ ڇو گهمي رهيو هو؟
- (ب) حضرت عمرؓ گهر جو دروازو ڇو کڙڪايو؟
- (ج) عورت، حضرت عمرؓ کي ٻارن جي روئڻ جو ڪهڙو سبب ٻڌايو؟
- (د) عورت جو جواب ٻڌي حضرت عمرؓ ڇا ڪيو؟

۲. اوهان ڪو اهڙو واقعو ڏٺو يا ٻڌو هجي ته لکي ڏيکاريو.

۳. * يوسف ڪتاب پڙهيو.

* مومل ماني ڪاڏي.

* مٿين جملن ۾ يوسف ۽ مومل کي ڪتاب پڙهڻ ۽ ماني کائڻ جو ڪم ڪندي ڏيکاريو ويو آهي. جملي ۾ ڪم ڪندڙ کي 'فاعل' چئبو آهي.

* ڪتاب ۽ مانيءَ تي ڪم جو اثر پيو، ان ڪري جن لفظن تي ڪم جو اثر پوي تن کي 'مفعول' چئبو آهي.

۴. هيٺين لفظن کي پنهنجن جملن ۾ استعمال ڪريو:

دلاسو - بيت المال - خليفو - وظيفو - سنپال

۵. ٻارو! تهل ٽڪور، اڇ وڇ ۽ راند روند ٻٽا لفظ آهن
اوهان ٻيا ڪي اهڙا ٻٽا لفظ ٻڌايو.

- * قلندر شهباز جي عظمت ڄاڻڻ.
- * ميلي جي ڄاڻ حاصل ڪرڻ.
- * ميلي بابت مختصر مضمون لکڻ.
- * درست لفظ چونڊي خالي جايون ڀرڻ.

قلندر شهباز جو ميلو

قلندر شهباز جو اصل نالو سيد عثمان ولد سيد ابراهيم ڪبير هو. هي بزرگ ۵۳۸ هجريءَ ۾ آذربائيجان جي 'مروند' نالي ڳوٺ ۾ ڄائو. قلندر شهباز، قرآن شريف جو حافظ ۽ عالم هو. فقيريءَ ۽ درويشيءَ جي ڪري پنهنجي وقت جي وڏن بزرگن ۾ شمار ٿيندو هو ۽ لعل شهباز قلندر سندس لقب آهي. هيءُ بزرگ، الله جو نڪ پانهو هو. پاڻ عام ماڻهن کي هدايت ڪرڻ سان گڏ سير سفر ڪندو بغداد پهتو، اتان ملتان آيو، جتان سنڌ ۾ اچي سيوهڻ شهر ۾ رهيو.

هن بزرگ جي درگاه سيوهڻ شريف ۾ آهي، جتي روزانو ڪيترائي ماڻهو زيارت لاءِ ايندا آهن. هتي هر سال شعبان مهيني جي ارڙهين تاريخ وڏو

ميلو لڳندو آهي. هن ميلي ۾ هزارين ماڻهو پري پري کان پنڌ ڪري اچي پهچندا آهن.

ميلي جو سڄو ميدان دڪانن سان پرڄي ويندو آهي. دڪانن کي اهڙو ته سينگاريو ويندو آهي، جو ڏسي حيراني وٺي ويندي آهي. ميلي دوران هتي واپار به جام هلندو آهي. هن ميلي جون هيٺيون خاص ڳالهيون ڏسڻ وٽان آهن:

ميلي جي پهرئين ڏينهن ۱۸ شعبان تي، صبح جو ميندي ڪيندا آهن. ان جي اڳيان ماڻهو ڳائيندا وڃائيندا هلندا آهن. اهڙيءَ طرح سان اهو ميٽر منجهند ڌاري درگاه تي پهچي ويندو آهي. پوءِ اها ميندي لعل شهباز جي روضي ۾ اندر رکي ايندا آهن ۽ ٻئي ڏينهن وڃي اتان ڪٽندا آهن. انهيءَ نموني، ٻئي ۽ ٽئين ڏينهن جدا جدا فقيرن جي آستانن تان ميندي ڪڍي، ساڳيءَ ريت سرگس ڪري، پنهنجن جو وڃي درگاه تي رکندا آهن. مطلب ته ٽيئي ڏينهن اها رسم جاري رهندي آهي.

ڌمال: قلندر شهباز جي درگاه تي هر روز شام جو سانجهيءَ نماز بعد ڌمال لڳندي آهي. ڌمال تي لعل جا فقير ۽ ماڻهو مست ٿي نچندا آهن. ميلي وارن ڏينهن ۾ وري ڌمال صبح جو وڃائيندا آهن. نغاري جو آواز ٻڌڻ سان فقيرن جا ٽولن جا ٽولا نچڻ لاءِ اتي پهچي ويندا آهن ۽ واري واري سان نچندا هلندا ويندا آهن.

راڳ رهاڻ ۽ ادبي محفل: ميلي جي ڏينهن ۾، سنڌ حڪومت تمام وڏي پيماني تي، ادبي محفل ڪرائيندي آهي. ان ۾ سڄي ملڪ جا مشهور اديب، شاعر ۽ عالم اچي شريڪ ٿيندا آهن ۽ قلندر شهباز جي شاعريءَ ۽ پيغام تي روشني وجهندا آهن. هن محفل ۾ سڄي ملڪ جا مشهور فنڪار پنهنجي فن جو مظاهرو ڪري، داد حاصل ڪندا آهن.

ملاڪڙو: ميلي جا ٽيئي ڏينهن، شام جو وڏو ملاڪڙو لڳندو آهي. جنهن ۾ سنڌ جا نامور ملهه، پنهنجي ملهه جو فن ڏيکاريندا آهن. جيڪو پهلو ان ٻئي کي ملهه ڏسيندو آهي، ان تي نوٽن جو مينهن وسندو آهي.

هن درگاه تي فقيرن جي رهڻ لاءِ جيڪي مڪان ٺهيل آهن، تن کي ”ڪافي“ سڏيندا آهن.

مشق

۱. هيٺين سوالن جا جواب ڏيو:

- (الف) قلندر شهباز جو اصل نالو ڇا هو ۽ ڪٿي ڄائو هو؟
 (ب) لعل شهباز جي درگاه ڪٿي آهي؟
 (ج) قلندر شهباز جو ساليانو ميلو ڪڏهن لڳندو آهي؟
 (د) هن ميلي جون ڪهڙيون خاص ڳالهيون ڏسڻ وٽان آهن؟
 (هه) قلندر شهباز جي ميلي جي مينڊيءَ جي رسم بابت اوهان کي ڪهڙي خبر آهي؟

۲. هيٺين لفظن جي معنيٰ ٻڌايو:

شمار جام آستان ڌمال رهاڻ داد رسم

۳. درست لفظ چونڊي خال ڀريو:

- * هي بزرگ ..... هجري ۾ مروند نالي ڳوٺ ۾ ڄائو هو.
 (۴۳۸) (۵۳۸) (۶۳۸) (۷۳۸)
- * هتي هر سال شعبان مهيني جي ..... تاريخ تي ميلو شروع ٿيندو آهي.
 (پندرهنين - ارڙهين - اڪيهين - ٽيوهين)
- * هن بزرگ جو نالو ..... هو.
 (سيد عثمان - سيد ابراهيم - سيد عبداللطيف - سيد عبدالڪريم)
- * هي بزرگ ملتان مان ٿيندو سنڌ ۾ اچي ..... شهر ۾ رهيو.
 (نٿو - درازا - سيوهڻ - ڪراچي)
- * درگاه جي فقيرن جي رهاڻس واري جاءِ کي ..... سڏبو آهي.
 (آستانو - ڪافي - اوتارو - مڪان)

۴. هيٺين لفظن جا واحد جمع ٺاهيو:

واحد	جمع	جمع	واحد
	ڳاڻڻا		ٻانهو
	رسمون		درگاه
	ڳالهيون		زيارت

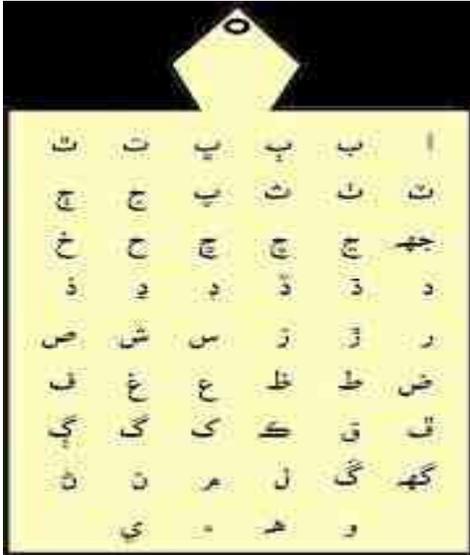
۵. ڪنهن به هڪ ڏنل ميلي جو احوال لکي ڏيکاريو.

- * سنڌي ٻولي جي قدامت ۽ اهميت سمجهڻ.
- * سنڌي صورتخطي جي آگاهي حاصل ڪرڻ.
- * سنڌيءَ ۾ مختصر مضمون لکڻ.
- * نون لفظن کي جملن ۾ ڪتب آڻڻ.
- * خالي جڳهون ڀرڻ.

سنڌي ٻوليءَ جي اهميت

دنيا جي هر قوم جا ماڻهو پنهنجي ٻولي ڳالهائيندا آهن. اسان سنڌي ٻولي ڳالهائيندا آهيون.

سنڌي ٻولي، سنڌ جي قديم ۽ شاهوڪار ٻولي آهي. قديم ڪتابن ۽ تاريخدانن موجب، سنڌي ٻوليءَ جون پاڙون موهن جي دڙي جي تهذيب ۾ ڪٽل آهن. هيءَ ٻولي پنج هزارن سالن کان به پراڻي آهي. سنڌي ٻولي سنڌ ۾ اسلام جي آمد کان اڳ

پڻ رائج هئي. انگريزن جي دور ۾ ته سنڌي ٻوليءَ کي تعليم جي ٻوليءَ سان گڏ دفتری ۽ سرڪاري ٻوليءَ جو درجو ڏنو ويو. اڄ به سنڌي ٻولي نه رڳو سنڌ صوبي ۾ ڳالهائي، لکي ۽ پڙهي وڃي ٿي، پر دنيا جي ٻين ڪيترن ملڪن ۾ به ڳالهائي وڃي ٿي. پاڪستان جي ٻين صوبن بلوچستان ۽ پنجاب کان سواءِ پاڙيسري ملڪ ڀارت جي ڪڇ، گجرات ۽ راجستان وارن علائقن ۽ شهرن ۾ ڳالهائي ۽ سمجهي وڃي ٿي. عربن جي دور ۾ قرآن پاڪ جو سنڌيءَ ۾ ترجمو ٿيو هو. جنهن جو ذڪر بزرگ بن شهريار نالي سياح پنهنجي ڪتاب ۾ ڪيو آهي.

سنڌي ٻولي عام ماڻهن جي روزمره جي ڪاروهنوار ۽ وڻج واپار جي زبان آهي. اسان مارڪيٽ ۾ واپار ۽ سودي جي ڏي وٺ به سنڌيءَ ۾ ڪندا آهيون.

سنڌي ٻوليءَ ۾، تارن جي علم، حسابن، طب، وڻج واپار ۽ ڪتاب ايندڙ شين، مختلف قسم جي ڪپڙن ۽ دوائن وغيره لاءِ لفظن جو وڏو ذخيرو موجود آهي. سترهين صدي عيسويءَ ۾ سنڌ جي مڪتب ۽ مدرسن ۾ سنڌي پڙهائي ۽ لکي ويندي هئي. نئي جي عالم مخدوم ابوالحسن سنڌيءَ، مخدوم محمد هاشم نڙيءَ ۽ ٻين عالمن سنڌيءَ ۾ ديني تعليم بابت ڪتاب لکيا.

انگريزن به ملڪي ڪاروهنوار هلائڻ لاءِ سنڌي ٻوليءَ جو سهارو ورتو. هنن ۱۸۵۳ع ۾، سنڌي صورتخطي کي نئين سر ترتيب ڏياري، سنڌ ۾ رائج ڪيو. سنڌيءَ جي هيءَ صورتخطي اهاڻي هئي، جيڪا عربن جي دور کان وٺي سنڌ ۾ هلندڙ هئي، پر ان جي نئين سر ترتيب ۽ تشڪيل ڪئي وئي. اسڪولن ۾ سنڌيءَ جي پڙهائي شروع ٿي. عدالتن ۾ سرڪاري آفيسن ۾ لک پڙه سنڌي ۾ ڪئي وئي.

انگريزن ۽ ٻين ڪامورن، سنڌي زبان، سنڌي ادب، سنڌ جي تاريخ ۽ ٻين موضوعن تي انگريزيءَ سان گڏ سنڌيءَ ۾ ڪيترا ڪتاب لکيا، لغتون ۽ گرامر جوڙيا.

سنڌي زبان ۾ شاهڪار ڪتاب حضرت شاه عبداللطيف ڀٽائيءَ جي شاعري جو ڪتاب، شاه جو رسالو موجود آهي. سنڌ صوبي اندر سنڌي ٻولي اڄ به اسڪولن، ڪاليجن ۽ يونيورسٽين ۾ پڙهائي وڃي ٿي. ٻار پنهنجي مادري زبان ۾ آسانيءَ سان سڀ ڪجهه سکي سگهن ٿا.

اسان پنهنجي متن مائن ۽ دوستن سان هاڻي ته موبائيل ۽ ڪمپيوٽر رستي انٽرنيٽ تي به سنڌيءَ ۾ رابطو ڪري سگهون ٿا. سنڌيءَ جو سافٽ ويئر به ٺهي چڪو آهي.

عام ڪتاب، اخبارون، رسالا ۽ درسي ڪتاب ڪمپيوٽر تي ڪمپوز ٿي شايع ٿين ٿا. اسين ٻين ملڪن ۾ رهندڙ سنڌين سان ڪنهن به معاملي تي سنڌيءَ ۾ آساني سان (اي-ميل) رستي رابطو ڪري سگهون ٿا ۽ انٽرنيٽ تي خيالن جي ڏي وٺ به آسان ٿي وئي آهي.

مشق

۱. هيٺين سوالن جا جواب ڏيو:

- (الف) سنڌي ٻولي ڪيتري قديم آهي؟
- (ب) قرآن پاڪ جو پهريون ترجمو سنڌيءَ ۾ ڪڏهن ٿيو؟
- (ج) انگريزن ڪهڙي سال ۾ سنڌيءَ جي صورتخطيءَ کي نئين سر تيار ڪرايو؟
- (د) سنڌي ٻوليءَ ۾ رابطي جا جديد ذريعا ڪهڙا آهن؟

۲. سنڌي ٻوليءَ جي اهميت بابت مختصر نوٽ لکو.

۳. هيٺيان لفظ جملن ۾ ڪم آڻيو.

رائج - روزمره - صدي - صورتخطي - مقبول

۴. هيٺيان خال ڀريو:

- * سنڌي ٻوليءَ جون پاڙون ..... جي تهذيب ۾ ڪٽل آهن.
- * شاهه عبداللطيف ڀٽائي جي شاعريءَ جي ڪتاب کي ..... چون ٿا.
- * عام ڪتاب، اخبارون، رسالا ۽ درسي ڪتاب ڪمپيوٽر تي ..... تي شايع ٿين ٿا.

۵. ياد رکو ته:

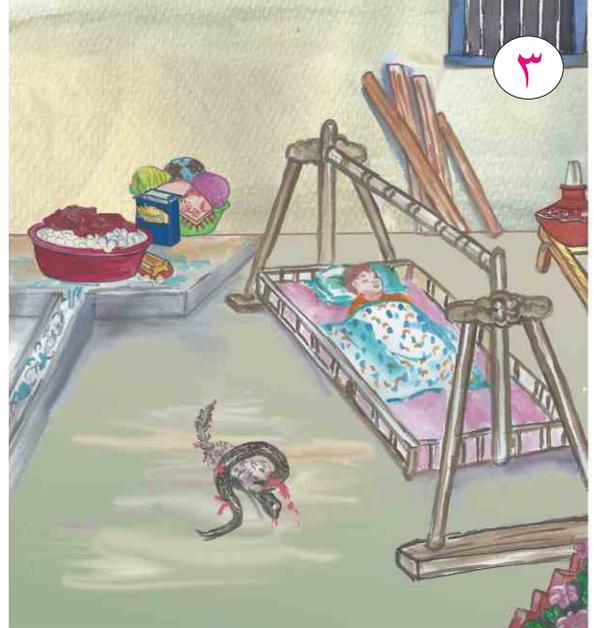
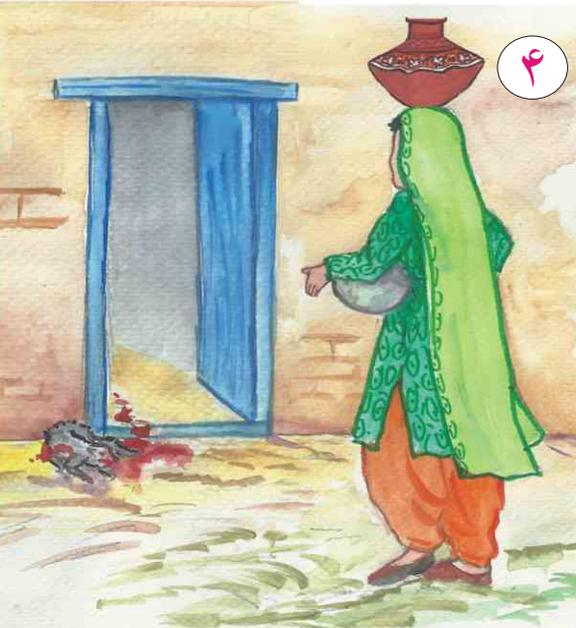
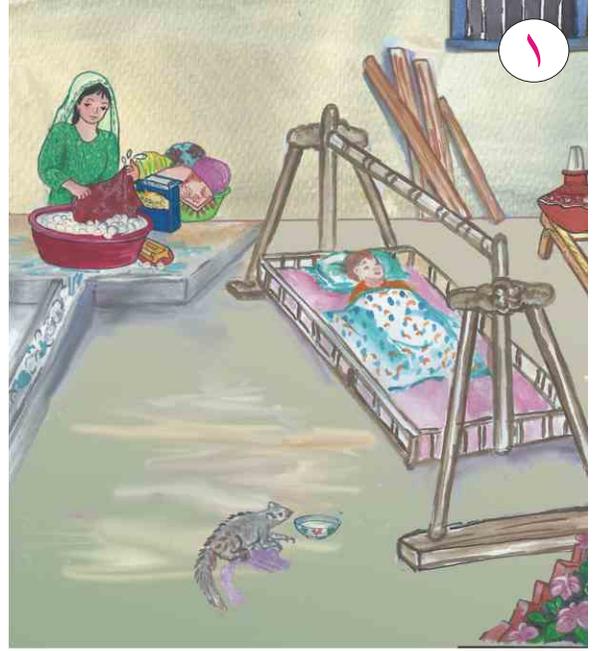
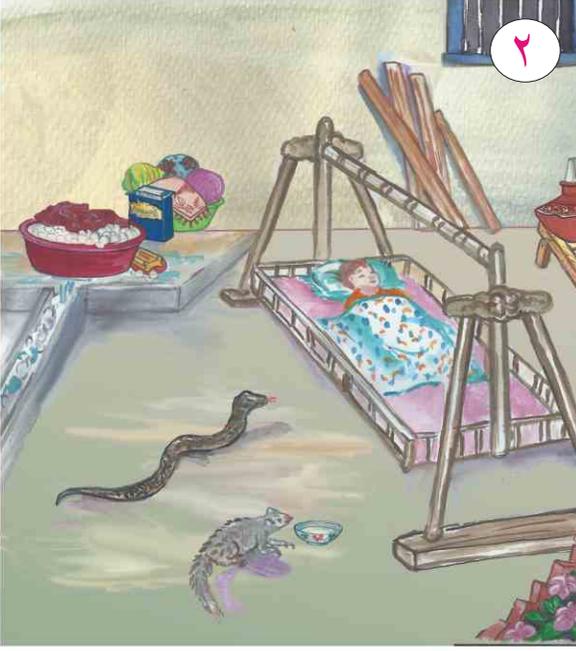
- * صديءَ ۾ سو سال ٿيندا آهن.
- * اي - ميل ذريعي اسان خط ۽ ٻي لک پڙهه سيڪنڊن ۾ ڪٿي به موڪلي سگهون ٿا.
- * سنڌي بيتن ۾ قرآن پاڪ جو منظوم ترجمو، دنيا ۾ سڀ کان اڳ مولوي حاجي احمد ملاح ڪيو هو.

سبق ستاويھون

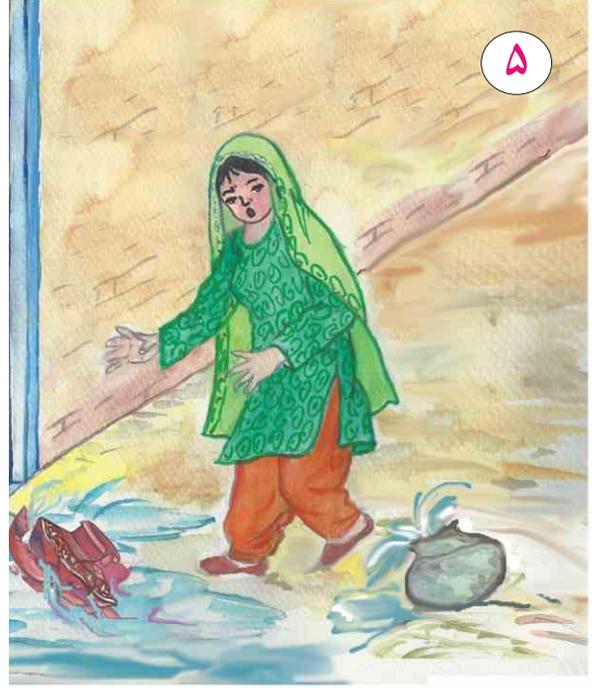
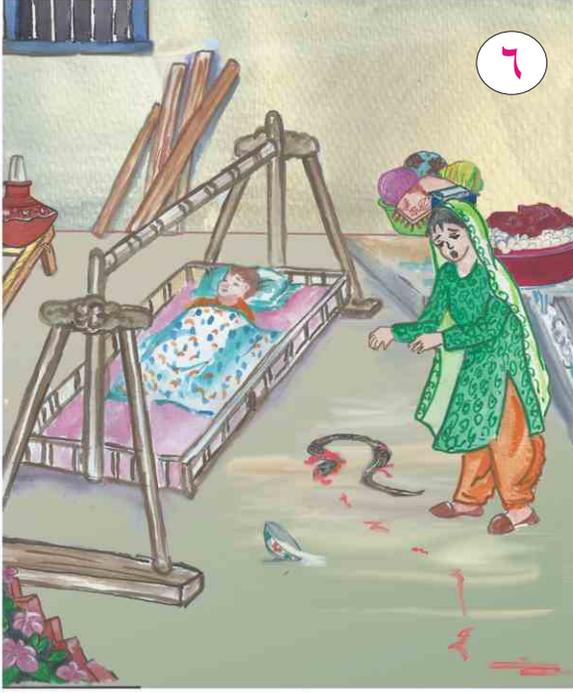
سکيا جي حاصلات

- * تصويرون ڏسي آکاڻي ٺاهڻ.
- * اُپهراڻي جو نتيجو سمجھڻ.
- * سوچ ويچار جي قوت پيدا ٿيڻ.
- * نوان لفظ ٺاهڻ.

نور ۽ نانگ جي آکاڻي (تصويري ڪهاڻي)

اُستاد لاءِ هدايت: ٻارن کي تصوير مطابق آکاڻي سمجھائي ۽ پڙحي وڃي.

مشق

۱. هيٺين سوالن جا جواب ڏيو:

(الف) تصويرن ۾ ڏنل جاندارن ۽ بي جان شين جا نالا ٻڌايو.

(ب) تصويرون ڏسي اکاڻي ٻڌايو.

۲. هن تصويري ڪهاڻيءَ مان ڪهڙو سبق ملي ٿو؟

۳. هيٺ ڏنل جملن کي هاڪاري جملن ۾ بدلايو:

* اڪرم منهنجو پيءُ نه آهي.

* هيءُ پينسل منهنجي نه آهي.

* تون راند نه کيڏندو آهين؟

ياد رکو ته: ٻارو! اسان کي ڪوبه ڪم اُپهرائڻ سان نه ڪرڻ گهرجي.

نوان لفظ

معني	لفظ	معني	لفظ
رحم، پلائي، وڙ	شفقت	سبق پهريون	
سچو، سچار	صادق	حد، پڄاڻي، آخر	انت
مشورو	صلاح	آواز	پڙلاءُ
متعلق، ان جهڙو	مطابق	ڇڳو، ميڙ	جوتي
سبق ٽيون		پڪيءَ جو وات	چهنب
صلاح، پيشڪش	آڇ	تعريف	ساراه
حياتي	ڄمار	سوين، ڪئين، بيشمار	سهسين
تعريف، شاباس	ساراه	خوشبوءَ	سرهاڻ
پاڪ، صاف	طاهره	تهن اندر تهه	کوٽان ڪوٽ
سياڻو	عقلمند	سنڌونديءَ جو قديم نالو، ساگر	مهرڻ
هلت چلت، لڇڻ، عادتون	ڪردار	ناليوارا، مشهور	ناميارا
عزت وارو	معزز	وڏو آواز	واجت
مجبور، بيوس	لاچار	سبق ٻيو	
سالن	ورهين	آخر ۾، نيٺ، پڄاڻي	آخرڪار
ملڪيت، ڇڏيل دولت	ورثي	پرچار	تبليغ
ان وقت، يڪدم	هڪدم	نياپو	پيغام
سبق چوٿون		ساڙ ڪندڙ، حسد ڪندڙ	حاسد
ٽيڪ، پروسو، دلاسو	آسرو	عام دستور، ريت، رسم	رواج
گهر	آجهو	ديدار، ملاقات	زيارت

نوان لفظ

معني	لفظ	معني	لفظ
سبق ڇهون		پاسو، سهارو، بچاءُ	اوت
عدل، نياءُ، فيصلو	انصاف	جياريندڙ	جيارو
وائڙو، منجهيل، گهٻرايل	حيران	حياتي، زندگي	جيءُ
ڪٽنب، پاتي	خاندان	دنيا، ڪائنات، سنسار	جهانُ
لاڏاڻو، وفات	رحلت	هميشه، سدائين	سدا
ستاءُ، ٺاهه، طريقو	سرشتو	خوبصورت	سونهارو
نيڪ، سپاڳو	صالح	ڪنارو	ڪنڌي
فائدو، نفعو، پلائي	فيض	سهڻو، ٺاهوڪو، لائق	موچارو
مانءُ، عزت	مرتبو	روشنِي	نور
سوڪڙي، گهور، پيتا	نذرانو	سبق پنجون	
سلوڪ، رويو	ورتاءُ	روشن، چمڪندڙ، منور	انور
سبق ستون		حڪم	ارشاد
سڌارو، واڌارو، اوج، اضافو	ترقي	شڪ ڪانسواءِ، ضرور، برابر	بيشڪ
ڌنڌو، ڪاروبار	پيشو	رهنمائي، مدد، طاقت، همت	توفيق
سيائي، عقلمند	ڏاهي	قدر واري رات	شب قدر
سگهه، پهچ، عزت	حيثيت	فضيلت واري رات	فجر
سج ڪان حاصل ڪيل طاقت	شمسي توانائي	پرهه ڦٽي، صبح سوڀر	ڪثرت
چڱو ڀلو، تندرست	صحتمند	گهڻائي	مخلوق
پيغام آڻيندڙ	قاصد	خلق	

نوان لفظ

معني	لفظ	معني	لفظ
شاهدي، گواهي، ساڪ، ثابتي	شهادت	اڻپورائي، خال، اڻ هوند	ڪوت
وڏائي، ٻلندي، بزرگي	عظمت	اهم، خاص	مڪيه
نشاني	علامت	سبق اٺون	
سبق ڏهون		افسوس، ڏڪ، رنج	ارمان
بندوبست، جوڙجڪ، اهتمام	انتظام	ٿيڻ، احتمال	امڪان
اڏاوت، آباد ڪرڻ	تعمير	ٿورو، مهرباني، پلائي	احسان
نهي	جڙي	پريت، سڪ، چاهه	حُب
گلڪاري، ثقافتي،	چٽسالي	چاهيندڙ، طلبگار، گهرندڙ	خواهان
گلن وغيره ڪيڙ جو ڪم		بني ٻارو، پوک	زراعت
سهڻيءَ شڪل وارو، سهڻو،	خوبصورت	حيرت	عجب
ناهوڪو		لاپرواهي	غفلت
اڳينءَ جي نماز،	ظُهر	پريشاني، فڪر	گڻتي
بن پهرن جو وقت		درد شريڪي، غمخواري	همدردي
نڪرن جي ٿانون تي	ڪاشيگر	سبق نائون	
چمڪندڙ رنگ چاڙهيندڙ		وسنديءَ واري جاءِ	آبادي
قُبُو، گول ڇت واري عمارت	گنبد	ضرورت، قدر، خصوصيت	اهميت
سبق يارهون		سلامتي، شانتي، پناهه	امن
سلطاني مُهر، سون يا	تمغو	خيال، سارسنڀال، نگهباني	حفاظت
چانديءَ جو پلو، سَنَدَ، نشانَ		سڪيو ستابو هجڻ	خوشحالي

نوان لفظ

معني	لفظ	معني	لفظ
موسم، مُند	رُت	چڪ چڪان، گهٽل	چڪتاڻ
خوشي	سرهائي	نگهباني، چوڪسي، پناه	حفاظت
باغ باغيچو، گلن جي جاءِ	گلستان	طرف، مُنهن، شڪل	رُخ
مِنو آواز، مِنو راڳ	لات	اندروني رت، وڳوڙ،	سازش
باجهه، رحم	مهر	قانون جي خلاف مشورو	سورمو
احسان، عنايت، مهرباني، ثورو	وڙ	سورهيه، جوڌو، پهلووان	سورهياڻي
مِنو آواز، مِنو راڳ،	لات	بهادري، دليري	سڪيا
پڪيءَ جو آواز		تعليم، ڄاڻ، هدايت، تلقين	عطا
سبق تيرهون			
سِٽاءُ	ترتيب ناهي رکڻ	انعام، سخا، سوکڙي	قَهڪو
سُڌريل، ترقي ڪيل	ترقي يافته	قَه ڪري ڪرڻ جو آواز	قربان
بناوت	جوڙجڪ	گهور، فِدا، نثار	نعمت
تعجب	حيرت	عطا، رحمت، برکت،	
فائدو	لاڀ	مهرباني، لاڀ	
واجب، متعلق، لاڳاپو رکندڙ	لاڳو	سبق ٻارهون	
ڄاڻ	معلومات	بهار جي مُند	بسنت
مطابق، متعلق	موجب	چمڪو، چلڪو، روشني،	جهڳمڳ
فراهر ڪرڻ، ڏيڻ	مُهيا	رونق	جهجهي
		گهڻي	جهمڪن
		خوش ٿيڻ	

نوان لفظ

معني	لفظ	معني	لفظ
ڪم ڪندڙ، اهلڪار، نوڪر	ڪارڪن	سبق سترهون	
اثر هيٺ آيل، مؤثر، ڪارگر، ڪارآمد	متاثر	خبر، سُڌ، چتاءُ	اطلاع
سنياليل، سلامت، قابو، هٿيڪو	محفوظ	چڪ، اُمنگ، جوش	جذبو
سبق اوڻيهون		وطن يا ديس لاءِ دلي محبت جو جذبو	حب الوطني
سستو، سهانگو	ارزان	ٽڙيل پڪڙيل، ڌار ڌار	چٽو چٽو
اُجايل، اُجاريون	تاساريون	چالاڪي، ڦٽڻي، ٽڪائي	چُستي
گهڻو، جهجهو، بي انداز	پوڄ	پت	ديوار
ڍو ٿيل	ڍايون	جوهردار، طاقت، تمام تيز	فولادي
وڏي مال وارو، پاڳيو	سنگهار	پورو وجهه، سبب، اتفاق	سانگو
مينهن، آگر، بارش	سارنگ	سامهون، مقابل	محاذ
ياد، خيال ڪرڻ، سنڀال لهڻ	سار	تڪڻ، ڏسڻ	نهارڻ
گرم هوا، جهولو	لُڪ	سبق ارڙهون	
موسم وارا، مُند وارا	مُندائتا	وَس، مرضي	اختيار
سبق ويهون		روڪ، جهل، پاڻيءَ جو ٻنو	بند
وڻندڙ، سهڻو	خوبصورت	اڏاوت، بناوت، عمارت سازي	تعمير
پهچندو	رَسندو	زور	دٻاءُ
ڪارڻ، وجهُ	سبب	بنا اجوري يا خوشيءَ سان خدمت ڪندڙ	رضاڪار
حُسن، خوبصورتِي	سُونهن	وسيلي وارو، اُٻاءُ وارو، هُوند وارو	سرنديءَ وارو
		پلائيءَ وارو، نيڪيءَ وارو، نجات وارو	فلاحِي

نوان لفظ

معني	لفظ	معني	لفظ
گذريل وقت، جهونائي،	قداامت	اردگرد، آسپاس، چوڌاري	ماحول
اڳيون زمانو		انداز، قدر، شمار، ماپ	مقدار
عوام جو اڳواڻ، رهبر، رهنما	قائد عوام	تذڪاري، وڻن جي چانو	وڻڪاري
پختو، سوگهو، سگهارو، جاننو	مضبوط	سبق ايڪيهون	
رشتا، واسطو، تعلق	ناتا	اڳ جو، اڳيون، اڳاتو، اول	اڳوڻو
همدرد، اهڙو	هڏوڪي	رحم وارو، مهربان	باجهارو
سبق ٽيوبيون		پاڻ، پنهنجو پاڻ	خود
روشن ڪندڙ	افروز	سياڻو، عقلمند	ڏاهو
جواني، شباب، سُونهن، سينگار	جوين	ڳالهه ٻولهه	گفتگو
زندگي، حياتي، جيئرو	جيوت	بس ڪرائڻ، بيهارڻ	لاجواب ڪرڻ
دل جلائيندڙ، دل کي ساڙيندڙ،	دلسوز	مصروف، رُڌل	مشغول
درد انگيز، دل گداز		سرواڻي، اڳواڻي، نظرداري، حفاظت	نگهباني
سچو، اصل، بلڪل	سراسر	جواب ڏنو، ڳالهايو	وراڻيو
صبح سویر، اُسُ	سحر	سبق ٻاويهون	
روشنِي، اُجالو، سوجهرو	سهائو	فکر، خيال، سوچ	اونو
رات	شب	اڏيندڙ، بنياد رکندڙ، پايو جهندڙ	باني
ظاهر، نمايان	عيان	ٻاهرين ملڪن جو	پرڏيهي
گلن جي جاءِ، باغ باغيچو	گلشن	ڏيهي راڄ، حڪومت	رياست
محفل، تولي، ميڙ	مجلس	لائق، ذهين	قابل

نوان لفظ

معني	لفظ	معني	لفظ
ٽپ، ڪڏ، نچڪو	ڌمال	خلوت گاهه، آرام گاهه	نشيمن
نقش، دستور، ريت، عادت، روش	رسم	پکين جو آکيرو	
مسڪن، قيام، گهر، جڳهه	رهائش	سبق چوويهون	
خوشيءَ جي مجلس،	رهاڻ	سامهون	آڏو
دل وڻندڙ ڳالهه بولھ		اسلامي حڪومت جو	بيت المال
ڳاڻيتو	شمار	وزن	بار
نصيحت	هدايت	آسرو، دلجاء، تسلي، دلداري	دلاسو
سبق چوويهون		قومي خزانو	
اچڻ	آمد	ولي عهد، قائم مقام، خادم	خليفو
سولو، سھنجو	آسان	پرورش، خبرداري، خيال	سنيال
زمانو، وقت	دور	ڳپل، جھجھو، ٽڪر، ڪافي	ڳچ
هر ڏينهن، روز روز، سدائين	روزمره	محنتاڻو، پگهار، اُجورو	وظيفو
هلندڙ، جاري، مروج، چالو، رسمي	رائج	سبق پنجويهون	
آسرو، اُميد، ٽيڪ، پروسو، وسيلو	سهارو	رهڻ جي جاءِ، ديس	آستان
هوڏي، هنيلو، بحثي، تڪراري	ضدي	گهڻو، ڪوڙ	جام
پڙهڻ لکڻ جي جاءِ، اسڪول	مڪتب	ڪاريگري، ڪرتب، ڏانءُ	فن
پسند ڪيل، چونڊيل،	مقبول	آفرين، بخشش، شاباس، تحسين	داد
قبول ڪيل		بُزرگ، سالڪ، سائل	درويش